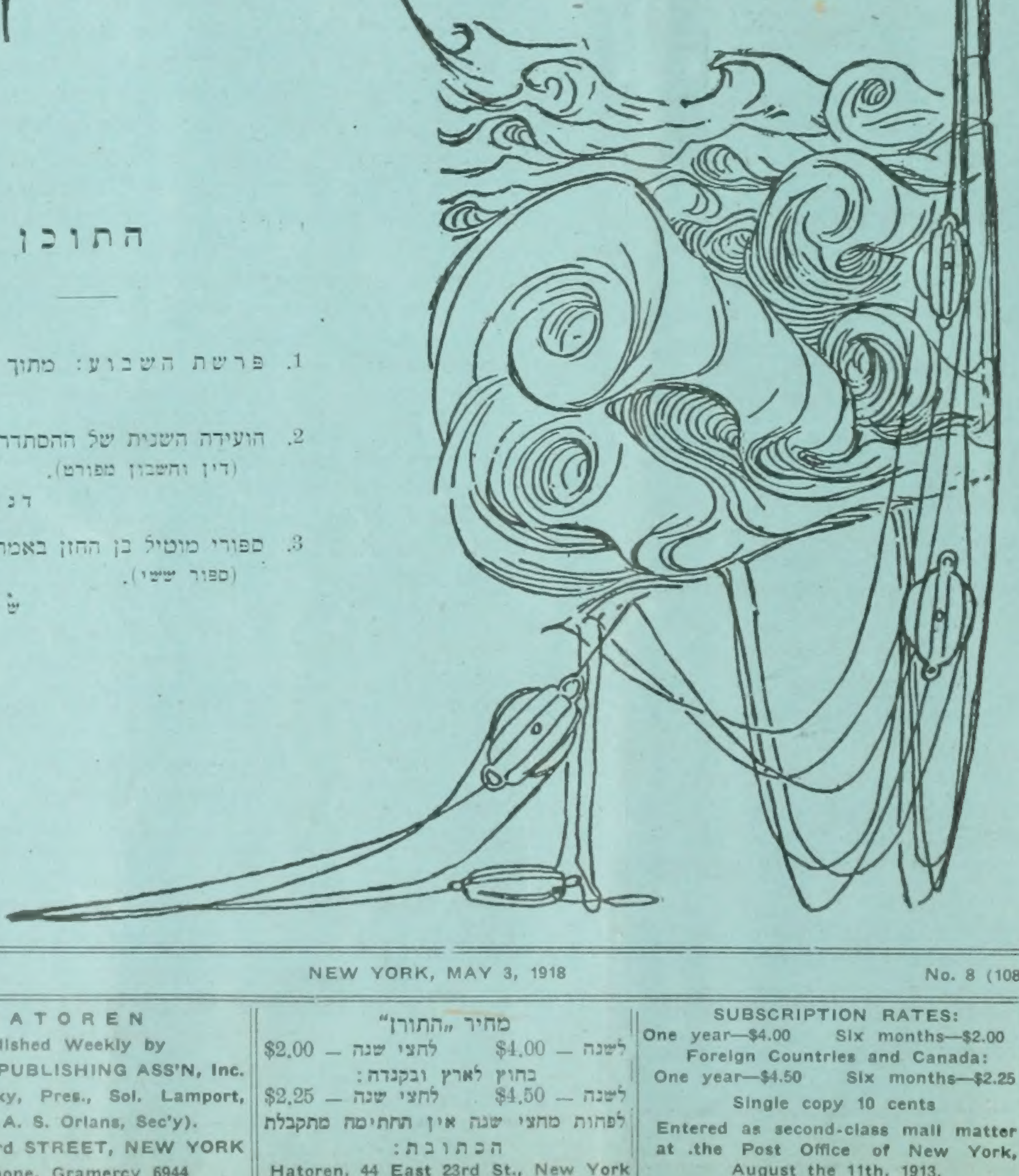
Published and distributed under permit (No. 322), authorized by the Act of October 6, 1917, on file at the Post Office of New York, New York. — By order of the President, A. S. BURLESON, Postmaster General.

שנה החמישית HATOREN גליון ח (קח).

התורן

עתון שבועי
יוצא בכל יום ששי

גליון הועידה העברית

התוכן

1. פרשת השבוע: מתוך שלא לשמה.
2. הועידה השנית של ההסתדרות העברית (דין וחשבון מפורט).
דניאל פרסקי.
3. ספורי מוטיל בן החזן באמריקה (ספור ששי).
שלום־עליכם.

VOL. V NEW YORK, MAY 3, 1918 No. 8 (108)

HATOREN
Published Weekly by
HATOREN PUBLISHING ASS'N, Inc.
(A. Lubarsky, Pres., Sol. Lamport, Treas., A. S. Orlans, Sec'y).
44 EAST 23rd STREET, NEW YORK
Telephone, Gramercy 6944

מחיר „התורן"
לשנה — $4.00 לחצי שנה — $2.00
בחוץ לארץ ובקנדה:
לשנה — $4.50 לחצי שנה — $2.25
לפחות מחצי שנה אין תחתימה מתקבלת
הכתובת:
Hatoren, 44 East 23rd St., New York

SUBSCRIPTION RATES:
One year—$4.00 Six months—$2.00
Foreign Countries and Canada:
One year—$4.50 Six months—$2.25
Single copy 10 cents
Entered as second-class mail matter at the Post Office of New York, August the 11th, 1913.

מחיר גליון 10 סנטים

התרן

יוצא לאור על־ידי
חברת התורן

א. א. לוברסקי, נשיא
ש. לאמפורט, גזבר
א. ש. אורלאנס, מזכיר

העורכים
ד"ר שמריה לוין
י. ד. ברקוביץ

שנה החמישית | ניו־יורק, כ"א אייר, תרע"ח | גליון שמיני

פרשת השבוע

מתוך שלא לשמה·

ברוך משנה עתים וברוך מקיץ נרדמים! חדשים וחדשים עברו מאז פרסמה הממשלה האנגלית את גלוי־דעתה לטובת מדינה עברית עומדת ברשות עצמה בארץ־ישראל. אחריה החרו־החזיקו הממשלות האחרות בעלות בריתה והבטיחו גם הן מצדן להשתתף בהגשמתה של ההצעה הזאת. ואפילו גרמניה ואויסטריה לא יכלו לעבור בשתיקה על המאורע רב־הערך הזה והיו מוכרחות לברר את השקפתן בנוגע לעתידות ישראל על אדמתו ההיסטורית. כמובן, בחרו להן הממשלות האחרונות לשון־ערומים, שפה שחתולתה ערפל דיפלומאטי ומשתמעת לשתי פנים, שאי־אפשר להוציא ממנה את הכונה הכמוסה תחת מסוה של פראזות מסולסלות ומגוהצות. אבל לא על זה אנו דנים הפעם. מסמנים אנו רק את העובדה, שאפילו גרמניה ואויסטריה ירדו ממרום כסאן לטפל בשאלת היהודים, עד כמה שהיא אחוזה בפתרונה של שאלת המזרח הקרוב. אחרי הממשלות באו הסתדרויות עולמיות שונות, מרובות האוכלוסין ומרובות ההשפעה, ברובן הסתדרויות סוציאליסטיות, והביעו את דעתן באופן ברור, שאינו מניח שום מקום לספקות, לטובת יסודה של המדינה העברית, ולא יצאו ידי חובתן בגלוי רצון והסכם בלבד, אלא קבלו גם החלטות בנוגע להשאלה הזאת, שיש בהן תביעה והבטחה, תביעה להגורמים הפוליטיים, שעל־פיהם יחתך גורל העמים, והבטחה לעמוד לימין ההצעה בדבר המדינה העברית עד כמה שכח השפעתן הן יגיע. ביחוד הצטיינה בנדון זה האגודה המשותפת של הפועלים האנגלים. מתוך החלטתה מבצבצת ועולה חבה אמתית לשאיפתנו הלאומית, חבה הנובעת מתוך הכרת חובה מוסרית.

ורק ההסתדרויות „שלנו", המתפארות: אלה בהשפעתן ואלה באוכלוסיהן, אלה בהגינן על „כלל ישראל" ובעמדן על המשמר להיטיב את מצבו בכל מה שאפשר, ואלה במסירות־נפשן להפועל היהודי ולכל קניניו הגשמיים והרוחניים בבחינת „הנשמה שלך והגוף פעלך" — רק ההסתדרויות שלנו עשו את עצמן כאילו אינן שומעות ואינן מקשיבות כלום בעולמנו, כאילו לא התרחש שום דבר חדש בו, ושתקו. וזו היתה שתיקה גדולה במשך חדשים ארוכים. אמנם האורגאן הרשמי של הפועלים נסה מזמן לזמן לגרות בנו את „גלית הפלשתי" שלו ולהתל מעט במערכות ישראל ובחלומותיהן, בשאיפותיהן ובתקוותיהן, אבל הפועלים בעצמם בתור הסתדרות יהודית לא ראו נחיצות לברר את יחוסם להמאורע הלאומי שלנו היותר חשוב והיותר כביר לא לחיוב ולא לשלילה, אלא שתקו ואמרו בודאי, שהטכסים של שתיקה יוציאם סוף־סוף מן המבוכה.

אבל ההסתדרויות „שלנו" טעו בחשבונן. יש מס, שאנו מחויבים לשלם לתביעות הזמן, ומי שמשתמט לשלמו בזמנו עתיד לשלמו באיחור זמן וברבית נוספת. והרבית לא רבית של כסף היא, כי־אם רבית של תירוצים ואמתלאות, שבאים לישב את ההשתמטות מפרעון בזמנו, בנדון שלפנינו — את השתיקה, ושאינם נותנים כבוד ותפארת למי שמשתמש בהם, מפני שנביבותם ניכרת וכל טעם חסר להם.

וכמה נפתולים נפתלו „השותקים" שלנו, כשבאו לשלם הפעם את מסם להתביעה הלאומית שלנו באיחור זמן גדול כל־כך. ההסתדרות של הפועלים המאוגדים („געווערקשאפטען") הרגישה, כפי הנראה, בעצמה, שבבואה בעת לברר את היחס שלה לשאלת עתידנו הלאומי, עד כמה שהוא קשור בשיבתנו לציון, תתעורר השאלה מאליה: מה היום מיומים? מי שם פה לשותק ומי הקיץ את הנרדם? אחת משתי אלה: או שהענין

חשוב כל־כך, עד שגם הפועל היהודי מחויב לטפל בו, — מפני מה איפוא הצפינה ההסתדרות, הממונה על כל מה שנוגע להפועל היהודי, את כל הענין עד כה ולא נתנה לגעת בו? ואם הענין נוגע אך להבורגנים, ולהפועל היהודי אין כל חלק ונחלה בו, — מפני מה זכה לעלות כעת על השלחן? אמנם יש תשובה להשאלה הזאת בצדה: רצה רצתה הסתדרות הפועלים לישב בשלוה ולבטל בשתיקה את כל הענין, אבל קפץ עליה רוגזה של כת אחת, ו„פועלי־ציון" שמה, זו הכת, שיש לה שייכות גדולה גם להסוציאליזם והיא מכניסה בתעמולתה בכתב ובעל־פה אי־מנוחה וערבוביה במחנה הפועלים. ולא די לה בזה, אלא שמתעתדת היא לקרוא לקונגרס של פועלים בדבר שאלת עתידנו הלאומי ומגרה היא למרידה גלויה במלכותה של הסתדרות הפועלים הרשמית. ומי יודע? הן קרה פעם אחת, כי עשרה שבטים נקרעו מעל המלוכה העיקרית ויסדו מלוכה בפני עצמם. לדחותה איפוא בקש אי־אפשר עוד, ומפני זה נחוץ לקבל החלטה באונס בדבר שאלת ארץ־ישראל, שבאמת מוטב היה לה שלא נבראה משנבראה מנקודת־מבטם של מנהיגי הסתדרות הפועלים. וזוהי התשובה הנכונה לשאלת „מה היום מיומים?" אבל אסור להודות, כי מוראם ופחדם של „פועלי־ציון" גרם לקבלת ההחלטה, כי הלא בזאת תודה הסתדרות הפועלים, שנוצחה על־ידי ההסתדרות השנואה עליה יותר מההסתדרות הציונית הכללית, על־פי הכלל הישן: „בקרובי אקדש". ובכן בקשה ומצאה מוצא אחר מן המבוכה: לנו, להפועלים היהודים, אינו נוגע כל הענין כלל גם כעת, אבל בהיות שפועלים אנחנו, חלק מהסתדרות הפועלים העולמית, ובהיות שהסתדרות הפועלים העולמית חותה את דעתה לטובת המדינה היהודית בפלשתינה, אנו נותנים גם את הסכמתנו אנו להחלטתה של הסתדרות הפועלים העולמית, כלומר, מבטיחים אנו, שמצדנו לא יהיה שום עכוב, אם רק תבוא מדינת היהודים לידי הגשמה. זוהי התמצית של ההחלטה הארוכה, שקבלה הסתדרות הפועלים היהודים בנוגע לעתידנו הלאומי. אך למותר לנתח אותה עוד יותר לנתחיה. היא מדברת בעד עצמה. קול „שפחה חרופה" עולה ממנה.

והעתון הרשמי של הסתדרות הפועלים יוצא להגן על ההחלטה הזאת ומבטיחנו בחסדו הגדול, שאם אך הענין יבוא לידי גמר, כלומר, אם אך יתנחל עם ישראל על אדמתו בתור עם עומד ברשות עצמו, אזי יבוא גם הפועל היהודי לתקן שם את עולמנו במלכות הסוציאליזם. אבל לעת־עתה, בשעה שיש לנו „במזומנים" רק תקוות משעשעות והתחלות קטנות, החובה מוטלת על הפועל היהודי להכבד ולשבת בביתו, לשקוט במעונו ולהביט במנוחת הגוף ובשלות הנפש על כל מה שנעשה בעולמנו היהודי. גם השקפה כזו אינה זקוקה לביאור. בודאי חייב עם ישראל תודה כפולה ומכופלת למנהיגיהם של הפועלים היהודים בארצות־הברית, שנתנו את הרשות להפועל היהודי להתאחז בארץ־ישראל, לכל הפחות, אחרי שתוסד שם המדינה היהודית.

השותק השני, הועד של יהודי אמריקה, התיר גם הוא את נדר השתיקה שלו וקבל סוף־סוף החלטה בישיבתו האחרונה להביע את תודתו להממשלה הבריטית והבטחתו לעזור גם מצדו הוא להגשמתה של מדינת היהודים בארץ־ישראל. אמת, המדינה הזאת, כפי שהיא מצוירת בדמיונו של הועד הנזכר, תהיה כולה נשמה ללא גוף וללא דמות הגוף; צדיקים ישבו בה ועטרותיהם בראשיהם ויהנו מזיו התורה והתרבות שלנו בעצמם, ויזכו בה את הרבים גם בכל תפוצות הגולה. והיא מצוירת כך בדמיונו של הועד, לא מפני שחבריו כולם נהפכו בין־לילה לתלמידים ותיקים של „אחד־העם", כפי שרבים טועים לחשוב, אלא מפני שהועד, או יותר נכון, מפני שהעומדים בראשו אינם יכולים לשחרר את עצמם מהנגוד המדומה שבין האזרחיות בארצות הגולה ובין השאיפה הציונית, ומפני זה מדגישים הם וחוזרים ומדגישים את ה„רוחניות" הטהורה שבהציוניות, כדי שלא תזיק להאזרחיות שלהם. טרחה יתירה מצדם. הממשלות התומכות בהציוניות יודעות למדי את פירושה של כל תנועה לאומית, וגם את פירושה של התנועה הציונית, ואינן דורשות שום הצטדקות מאת העם היהודי על שאיפתו לציון. יודעות הן, כי לכל תנועה כזו יש פתילה ויש שלהבת, האחוזות זו בזו, ומכבדות הן גם את הפתילה וגם את השלהבת.

כפי הנראה, לא כל אדם זוכה לקנות את עולמו, בשעה ששיטות מתחלפות והכרות משתנות, בקפיצת הדרך. הגדולים מתקרבים להעולם החדש המתרקם בפסיעות גסות, והבינונים בפסיעות קטנות: כי כאיש כן גבורתו.

הַוְּעִידָה הַשֵּׁנִית שֶׁל הַהִסְתַּדְּרוּת הָעִבְרִית

(מאת סופרנו המיוחד).

אם הועידה הראשונה הניחה את היסוד להסתדרות כחותינו העברים בארץ, הנה הועידה השנית, שנקראה בניו־יורק, באולם „בית־ציון של הארלם", מצאה כבר לפניה הסתדרות קיימת, ולא היה לועידה אלא לתת לה תוכן ולהתוות לה תכנית של מעשים בשביל השנה הבאה. ולפיכך לא הצטיינה ועידה זו, כחברתה הבכירה, בהתלהבות יתירה, בתפיסת המרובה ובשאיפה לגדולות. היא עמדה על קרקע המציאות וידעה את טיב כחה ואפשרותה ורק לפיהם כוונה את פעולותיה בעתיד.

הועידה נמשכה שני ימים, ט"ז—י"ז באייר, תרע"ח, ולילה אחד עד אור הבוקר י"ח באייר, וכנהוג, נדחו דוקא הענינים היותר חשובים וההחלטות היותר רציניות — לשעה האחרונה, שעת הנעילה ולאות נפש הצירים.

הפעם הזדרזו מסדרי הועידה וקבעו את האספה הפומבית ק ו ד ם הועידה, היינו: במוצאי־שבת, ט"ו באייר, באולם בית־הספר הטכני לנערות.

ה א ס פ ה ה פ ו מ ב י ת.

האספה לא היתה מאוכלסת ביותר וגם חסר בה נאומו של ד"ר שמריה לוין, שלא יכול לבוא מפני מחלתו. עם כל זה הורגש משהו של חגיגיות באספה, וביחוד גברה ההתענינות בשל פולמוס־השפתים החריף, שנתעורר בין באי־כחם של האגף הימני והאגף השמאלי בציוניות.

היושב־ראש באספה, ר א ו ב ן ב ר י י נ י ן, פותח בנאום קצר. הוא מתאונן על העברים, שעדיין לא הבינו את מטרת ההסתדרות ולא נספחו אליה. אך בכל־זאת ברי הוא, כי השפה העברית תנצח — היא כבר נצחה. לולא תחית שפתנו וספרותנו, לא היינו עומדים עתה על סף הגאולה העברית.

מ. ש י נ ק י ן אומר בנאומו: הבאתי פריסת־שלום מאת העברים המפוזרים בתפוצות ארצות־הברית. עברתי את הארץ לארכה ולרחבה. שמתי לב אל המתרגש במחננו העברי וחקרתי עד כמה יש תקוה לשפתנו כאן. יש גם היום אלפי יהודים, ה י ו ד ע י ם לדבר עברית. יש רבים מן הצעירים, שנולדו באמריקה, נערים ונערות, שיודעים את שפתנו. כשמגישים להם ספר או עתון עברי — הם קוראים בחפץ־לב. גדודנו העברי יהיה פה, אחר עבודה מסודרת של שנים אחדות, לרבבות. ההמון היהודי פוסק מלדבר אידיש, ואני, העברי הקנאי, רבתי תמיד את ריבה. הדור הצעיר מדבר רק אנגלית. אם לא נרגיל את אחינו לדבר עברית, לא ישובו לאידיש — לאנגלית ילכו. עבודה גדולה לפנינו, אבל נאמנה ועושה פרי. אנו חייבים ללכת ולהגיע להמוני העם. אם נמלא את חובתנו, אז נגיע למטרתנו. עם ישראל או שידבר עברית או שידבר שפה זרה לגמרה.

י. ק ו י פ מ א ן: איני מסכים, כי הקהל הגדול אינו בא אלינו משום שאינו מתענין בעבודתנו. ההמונים הרחבים אינם יודעים דבר על עבודתנו. אילו ידעו — היו מרבים לבוא אלינו. התנועה העברית היא דימוקראטית, ודוקא ה ת נ ו ע ה ה א י ד י ש י ס ט י ת ה י א נ ג ד ה ד י מ ו ק ר א ט י ו ת. האידישיסטים עצמם רוצים לדעת את התנ"ך, האגדה, הקבלה ועוד — אבל לעם הם קוצבים קצבה זעומה: די להם במעט אידיש. נ ל מ ד את העם עברית, ונתחיל מן הקטנים, מן הדור החדש. נחדל מן המחלוקת: עברית או אידיש. במקום לריב עם האידיש, נריב עם האנגלית. אל נרבה בדבור — נצא ונפיץ את שפתנו בין העם, נלך מפתח לפתח, מבית לבית. נתאמץ לכבוש את החנוך לידנו, אז נצליח.

נ ס י ם ב כ ר: ההסתדרות צריכה לעסוק בגני־ילדים, רק אז תפרח שפתנו ותהיה שגורה בפי הדור הבא.

פ ר ו פ. פ ר י ד ל נ ד ר: בזמן שיבת ציון היתה ראשית מעשי אבותינו: בנין המקדש. אף עכשיו, כשיצא הכרוז מלפני הממלכה האנגלית והלוצינו יצאו לבנות את המדינה השלישית, היתה ראשית מעשיהם להתאסף על הר־הזיתים ולהניח יסוד לאוניברסיטה עברית. עם־הרוח היינו ועם־הרוח נהיה! גם לנו יהיו חיים כלכליים ומדיניים, אך ההבדל הוא, כי לכל המדינות — החמריות עיקר והרוחניות טפלה, ואילו אצלנו — להפך. אנחנו, חניכי היהדות המקורית, מחויבים לשמור על תרבותנו. ביד היהדות הרוסית להספיק את כל הכחות הדרושים לצרכנו. המדינה, לפי מושגי נביאינו, אינה מטרה בפני עצמה, אלא אמצעי למוסר ולאידיאל־הצדק. נבנה־נא ה ס ת ד ר ו ת בהמרץ, העוז והעושר של אמריקה, ו ע ב ר י ת — על יסוד האמת והיושר.

ד"ר נ. ס י ר ק י ן: התנועה העברית הולכת בעקבות התנועה הציונית. אמנם כתוב ב ת ו ר ת ם: בראשית היה ה ד ב ר. אך מנהגו של עולם: בראשית היה ה מ ע ש ה. בעקבות התחיה המדינית הולכת התחיה התרבותית. השפה הוא הבטוי היותר עמוק של הרוח העברי. היונים יצרו אמנות, חשבון וגומר — היהודים יצרו מושג של קדושה. הארץ, הלשון והרוח העברי — חד הוא. העברית היא מסתורית. אין לנו שפה אחרת חוץ מזו, שההיסטוריה בחרה בה להגות אפינו הלאומי. עתה בשעת התחיה יבחר העם לא בשפת הירידה והשפלות, אלא בשפת העליה והגאוניות של עם ישראל. אומרים, כי האידישיזם הוא סכנה לעברית. לא. ההתקוממות נגד העברית א י נ נ ה יוצאת מתוך ההמון היהודי. העם מבקש השכלה והשלמה, ובעלי האידישיזם

מבקשים בערות ולקוי. האידישיזם אינו נובע מתוך לב העם, אלא מתוך שכל הכתבן הזארגוני. שפתנו תהיה קדושה, כשתהיה חולונית. העברים צריכים לחדור אל שדרות העם. כשהתאחדה הציוניות בראשיתה עם המסורת, התנהלה לאט, וכך אירע גם לשפתנו. צריך להבדיל משפתנו כל דין וכל מנהג וכל מסורת. האמונה לחוד והשפה לחוד. כמו בעמים הנאורים, כך אף אצלנו אינו צריך להיות שום חבור בין בית־הספר והאמונה. אנו הולכים לארץ־ישראל ליסד חברה סוציאלית, וכן נלך שמה ליסד אמונה על יסוד הנבואה, הפילוסופיה — אבל יחד עם יסוד תורתם של מ א ר ק ס, ל א ס א ל ו ה ס, אלה הנביאים המודרניים. הנביאים אינם מחייבים אותנו לכלום, הנביאים המודרניים האלה מחייבים אותנו לחיי המציאות. אמנם י ש ל נ ו ש פ ה א ח ת, א ך א י ן ל נ ו ד ב ר י ם א ח ר י ם. יבוא יום והיו לנו גם דברים אחרים. ביד ההסתדרות להסיר מן העברית את העקמומיות ולעשותה לתנועה מתקדמת. אז יתאחד העם סביב שפתו.

מ א י ר ב ר ל י ן: השפה העברית אינה צריכה ללכת א ח ר י התנועה המדינית — ב ר א ש ה היא צריכה ללכת. אומרים: השפה הוא דבר חיצוני; אולם גם הדגל הוא סימן חיצוני, בכל־זאת מקדשים אותו. נשתדל, כי שפתנו תשלט בארץ־ישראל ב כ ל בתי־הספר מאיזה סוג שהוא. שפתנו תהיה משותפת ל כ ל האנשים, ואף הפחותים במשמע, אך עלינו להשתדל, כי לקדושה נשמש בה. רב המרחק בין קדושה לחולין, אך לא רב המרחק בין חולין לטומאה. עברית בלא אמונה ומסורה — זהו אידישיזם. כראשונה כשני מחוסרים תוכן עברי. מארקס ולאסאל מחייבים אנשים רבים, אבל ישעיהו וירמיהו מחייבים את כל העולם כולו. הורדוס לא טמא את שפתנו, ושיידימאן לא טמא את מארקס. לא רק נתקדם, אלא גם נשוב לארצנו. אומרים: עברית דבר שבפה ואמונה דבר שבלב. אבל דברים שבלב עולים הרבה וחזקים הרבה. לא לגרש — לקרב את הכל אנו חייבים. בבתי־מדרש למורים, אשר אנו אומרים לכונן, נצליח, אם המורים לא יהיו רק יהודים שבבעל־פה, אלא גם יהודים שבלב.

צ. ה. מ א ס ל י א נ ס ק י: זארגון יזכירנו את חורבננו, את שפלותנו, את כשלוננו. לא נקח אל הר הכרמל את המחלה, את הגלות. שם במולדתנו נהיה בריאים ושלמים ונמשיך את שלשלת־היוחסין שלנו עוד ביתר עוז וביתר יופי. לא נעזוב את המסורת — היא תהיה נר לרגלינו, בקומנו לבנות בית נאמן לעמנו בארץ חמדתו.

בהתרגשות עזה, שבאה בגלל מלחמת־הדעות בין שלשת הנואמים האחרונים, נסגרה האספה.

ה י ש י ב ה ה ר א ש ו נ ה.

יום א', ט"ז באייר, שעה 12 בצהרים.

ד"ר שמריה לוין, נשיא ההסתדרות, פותח את הועידה בנאום. הנואם החולה מדבר לאט ובקול רפה, וזה תוכן דבריו:

עבודתנו בשנה הראשונה היתה מועטת. שתי מטרות הציגה הועידה הראשונה בשביל הסתדרותנו, ואלו הן: א) לאחד את כל היסודות העברים באמריקה ולרכז את כחותינו הרוחניים כאן; ב) ליסד הוצאת־ספרים ולהפיץ את הספרות העברית בקרב העם. המטרה הראשונה הושגה רק במקצת. יש כר נרחב לעבודה עברית. לא עושים חסרים, אלא מ ע ש י ם. והעשיה צריכה להיות בסבלנות ובחשבון. בקפיצות־הדרך אי־אפשר לעשות תחיה. צריך לעבוד לא רק במרכז, אלא גם בהיקף. העובדים נמצאים לנו קמעה־קמעה. לידי יאוש אין אנו צריכים לבוא. המטרה השנית נתקיימה במדה יותר מספקת. כבר עשינו את ההתחלה — את „קרימה". הנסיון עלה יפה. לא קבלנו על עצמנו אחריות בעד ההבטחה להשיג מאת אלף דולארים. אך בודאי לא נסתפק בהתחלה, אלא נשאף להגדילה ולהאדירה.

מלים נעשות מליצה מתוך רוב שמוש. אולם אם אומר, כי עתה נחתך גזר־דינו של עמנו — אין זו מליצה, אלא עובדה. ההסכם של הממשלה האנגלית ובעלות־בריתה לתת אפשרות לעם ישראל לשוב לקדמותו היא העובדה היותר גדולה במשך שנות גלותנו. ואין הדבר תלוי אלא בעצמנו. באנו עד המשבר. אם יהיה בנו כח ללדת ולעמוד בנסיונה של השעה הגדולה הזאת, אז נזכה לראות בנחמת עמנו. אין אדם גבור אלא אם כן מפקיר את עצמו לשם מטרה נעלה. וכאשר נשוב לארצנו, מובטחני, שנמצא את הדרכים והשבילים לחיינו החדשים, שחוזרים לישנם במקורם.

כל שאיפה לאומית מבוססת על יסוד מוסרי — זו הנשמה שלה. התנועה האידישיסטית עלולה להחריב את בנינו בטרם יבנה. התנועה הזאת נוטלת משאיפת תחיתנו את הנשמה והיסוד. כל בר־דעת, ואפילו אינו בן־ברית, המתבונן אל החיים, אי־אפשר לו לצייר לעצמו תחיה לקויה. אם יתן העם גט־פטורין לתרבותו העתיקה, הוא מנתק את פתיל־חייו. רבים נתקרבו אלינו בזמן האחרון. אולם הם לא קרבו א ל י נ ו, אלא באו אלינו, כדי למשוך אותנו אליהם. עם־הארצות, אם תקשטוה ותפארוה, תוכה ישאר כמו שהיה. והעם לא ינהה אחריה. עד כה, לפחות, לא נלחמו בנו האידישיסטים — הם התפשרו אתנו. הסתפקו בגלות בלבד ובטלו את ארץ־ישראל, משום שלא האמינו באפשרות קיום אידיאלנו; אולם אחרי ההסכמה האנגלית הם שואפים לשפוך את ממשלתם גם על ארץ־ישראל. הם רוצים, שחיינו יהיו חולין, שנעזוב את כל מה שרכשנו בתקופות חיינו בחירות ובגלות. איך אפשר לנו להלחם בהם? — במאמרים בעתונים לא תהיה תפארתנו על הדרך הזאת. אין מבטלים שום תנועה במאמרים ובנאומים. הרי נהיה כמזיק ברשות הניזק. העתונות והספרות באידיש אינן עבריות אפילו ב ת כ נ ן. כל העברית היא כקליפת־השום בעיניהן. דיה לנו העובדה המבישה, אם מעיזים לומר, כי יבדקו את התנ"ך ואם ימצאו בו דברים טובים, יתרגמום לאידיש. והקהל שומע ושותק. יש דרך אחרת במלחמתנו: במעשים. עלינו

לעבוד כפלים, להוציא מתחת ידנו דברים מתוקנים, לתת לעם מורים, שעורים, ספרים, עתונים, שימשכו את הלב. צריך ליסד, כהצעת בריינין ב„התורן", גדוד עברי, ואם גדוד כזה יהיה לנו, נצליח. כי האמת היא על ידנו. לא הכמות מנצחת, אלא האיכות. דברתי עם יהודים מן השוק, מן החנות. ואם תשאלו את פיהם, תוכחו, כי לנו הם כולם. העם היהודי על ידנו הוא. אנו חייבים תודה לשלוחי עמנו, שעלו לארץ־ישראל, ותיכף נגשו להקמת אוניברסיטה עברית. ולא מפני שהיא נחוצה, אלא משום שיש להראות לכל העולם את דגלנו ואת הכתוב עליו: תחיה ע ב ר י ת. תחיה שלמה אי־אפשר בלא תחיה עברית.

לצערי, אני מוכרח להתפטר מעתה מן הנשיאות בהסתדרותנו. מודה אני לכם על האמון והעזר, שנתתם לי. מברך אני את הועידה השנית, כי תהיה פוריה ורבת־תוצאות. יהי רצון, שעל־ידיה תתקרב עבודתנו הקדושה יותר ויותר אל התכלית הרוממה.

בוחרים פה־אחד יושב־ראש לועידה בראובן בריינין. לסגנים נבחרו: מ. שיינקין, פרופ. נ. סלושץ, פרופ. י. פרידלנדר, ק. ווייטמאן ושכנא שטיין. למזכיר הישיבה הראשונה נבחר י. אפשטיין.

ר א ו ב ן ב ר י י נ י ן: מודה אני על הכבוד שחלקתם לי. ועידה זו צריכה להיות ועידה מעשית. לא ההתלהבות עיקר עכשיו, אלא סדור העבודה. יש בארץ הזאת עברים למדי, אך לא נסתדרו עדיין. הסתדרות — זוהי הגבוהה שבמדרגות בהתפתחות החיים. עד היום לא הצלחנו, יען אשר לא היתה לנו תכנית אחת. לא רבים אנו, אך נצליח ונעשה גדולות. אני מבקש מאת הצירים לקמץ ולצמצם בזמן ובדבור.

א. ז. ל ו י ן ־ א פ ש ט י י ן מברך את הועידה בשם הועד הזמני לעניני הציוניות: בארץ־ישראל תשלט רק שפה אחת. אין לנו כל זכות להביא את הגלות אל הגאולה. עמנו בארץ אבותינו יהיה ע ב ר י או לא יהיה כלל. בשום אופן לא נרשה להפריד את עמנו לחלקים קטנים בני שפות מיוחדות.

ה ר ב מ א י ר ב ר ל י ן מברך בשם „מזרחי": ה„מזרחי" משתמש תמיד רק בשפתנו, ולא רק משום דימונסטראציה ותועלת, אלא משום שה„מזרחי" וחבריו קשורים בשפתנו בכל לב. גם יתר הציוניים משתדלים להחיות את שפתנו לא רק בארץ־ישראל, אלא גם בגלות. אם נצטרך להלחם בארצנו בעד שפתנו, עלינו להלחם. בגלות נשתדל להיות רוב ניכר. עברית תהיה לא רק נחלתם של העורכים והסופרים, כי־אם גם דאגתם של כל אלה מאחינו החרדים על עתידותינו. יש לעשות הרבה על־ידי הפצת עתונים, ספרים ומחזות. באמריקה נמצאים יודעי עברית לרבבות. אילו היה כל איש באגודתו עמל להרבות קוראים וקונים וחותמים, כי־אז היינו עושים הרבה. כי קריאה מביאה לידיעה, וידיעה — לאהבה, וכתוך אהבת לשוננו תתחזק הלאומיות.

פ ר ו פ. י. פ ר י ד ל נ ד ר מברך בשם הפדרציה הציונית: עלינו לשוב לקדמותנו ולרוחנו. הקדמה היותר טובה היא קדמותנו. לא לטוות פתיל חדש, כי־אם להמשיך את הפתיל הישן. עתידנו — פירושו: שיבה לעברנו ולעצמותנו.

פ ר ו פ. נ. ס ל ו ש ץ מברך בשם הציונים בפיטסבורג.

י. ז. פ ר י ש ב ר ג מברך בשם אגודת המורים בניו־יורק.

נקראו טלגראמות של ברכה מאת כמה וכמה מוסדות, אגודות ויחידים מערים שונות: אגודת בן־יהודה, סט. לואיס; אגודת „העברי הצעיר", פילאדלפיה; פועלי־ציון, פיטסבורג; א. א. לובארסקי, באטל־קריק, מיש.; הירחון לבני־נעורים „שחרות"; אגודת „מסדה", ניו־יורק; בתי־הספר התיכוניים של „לשכת החנוך העברי", ניו־יורק; ד"ר ישראל אפרת, באלטימור; אגודת „עבריה", אומאהא, ניבראסקה; היברו אינסטיטוט, גורוויטש, קונ.; אגודת „בני עם חי", ניו־יורק; אגודת המורים, קליוולאנד; אייבראמס, שיקאגו; אגודת „התחיה", וויניפג, קאנאדה; אגודת „השחר", דיטרויט; אליעזר וחמדה בן־יהודה, וואשינגטון; ד"ר י. שפירא, וואשינגטון, ועוד.

מציעים שנוי בתכנית: כי ההרצאות בדבר החנוך ובית־מדרש למורים ידחו מישיבה שלישית לישיבה רביעית, למען יוכלו גם המורים להשתתף. השנוי מתקבל.

על־פי הצעת מ. שיינקין החלט לבחור בועד, שתפקידו להציע קאנדידאטים בשביל הועדים השונים. נבחרו לועד הזה: ש. גולדנברג, א. שפייזהנדלר, א. פרנקל, אלימלך לוין ויעקב אפשטיין.

הישיבה השנית.

יום א', ט"ז באייר, שעה 4 לפנות ערב.

היושב־ראש ק. ווייטמאן. למזכירים בישיבה השנית נבחרו ה. ל. גורדון וש. ערדברג.

בשם ועד־הועדים מוסר א. שפייזהנדלר את שמות הקאנדידאטים לועדים השונים.

נבחרו הועדים האלה: ועד לאשור ההרשאות — חבריו: ש. זליסון, מרת ח. פבזנר, נ. קאמינצקי, א. י. שוהם, צ. שולדינגר; ועד ההחלטות — חבריו: י. קויפמאן, א. פרנקל, ד"ר מ. וואכסמאן, י. בן־צבי, נסים בכר, י. ראבידוביץ, שכנא שטיין; ועד התקציב — חבריו: ש. אבל, ש. אפשטיין, י. אפשטיין, פסמאן, מ. ברנשטיין, מ. סלאבקין, א. שפייזהנדלר; ועד ההעמדה — חבריו: ש. גולדנברג, מ. הלוי, י. גינצבורג, מ. ליפסון, הלל בבלי, אב. גולדברג, ק. ווייטמאן.

המזכיר נ. קאמינצקי קורא את הדין־וחשבון של הועד־הפועל מן הועידה הראשונה עד עתה:

יש לנו בהסתדרות שלשים וארבע אגודות וקבוצות עבריות בעשרים ושתים ערים, וכן עשרים אגודות ציוניות.

ההכנסות עלו לסך 5,262.68 דולארים.

מספר כזה של חותמים במשך חודש ימים אינו בנמצא בשום הוצאת־ספרים זארגונית. סימן, כי סוף־סוף יש עברים מוקירי ספרותנו. בעבודת החנוך לא עשינו כלום מחוסר כסף. תמכנו רק בסכומים דלים שעורי־ערב ומקהלה עברית בניו־יורק. לתעמולה הוצאנו בעברית ארבע חוברות, ואלו הן: א) השפה והתחיה, מאת ד"ר ב. מוסינזון; העברית בארצנו, מאת י. בן־צבי. ב) הספרות העברית ועתידותיה, מאת ראובן בריינין; המבטא העברי, מאת א. בן־יהודה. ג) ההסתדרות העברית ושאיפותיה, מאת ק. ווייטמאן. ד) עברית ולועזים, מאת א. בן־יהודה. בזארגונית הוצאנו לתעמולה שתי חוברות: א) הספר העברי מאת ח. נ. ביאליק בתרגום ז. קוטלר. ב) תוכן החנוך העברי, מאת י. ז. פרישברג. כמו כן הוצאנו „ספר זכרון לאליעזר בן־יהודה למלאת לו ששים שנה, ערוך על־ידי ראובן בריינין". הספר נדפס בהדור מצוין. את החוברות ו„ספר־הזכרון" הדפסנו במספר של עשרים אלף טופסים. כשבעת אלפים מאלו כבר נמכרו. הועידה הראשונה יצרה את „קרימה", והועידה השנית תיצור בית־מדרש למורים.

הסדרן מ. ב ר נ ש ט י י ן: אני מתנגד לאופן הרצאת הדין־וההשבון, שהרצה נ. קאמינצקי. שני דברים עשתה ההסתדרות: א) היא התקיימה, אף כי האגודות לא התיחסו ביחס טוב אליה. תיכף לאחר הועידה הראשונה עזבו האגודות את ההסתדרות. הועד הפועל עשה, וגם האגודות עשו כמה שיכלו. מתוך כך ניתנה האפשרות להמשיך את העבודה. ב) היא השפיעה על האגודות הציוניות והלאומיות. דוקא היהודים האמריקאיים, דוברי אנגלית, הם הכירו את ערך עבודתנו, ואולם העברים לא הכירו את זה. בבאלטימור נאספו סכומים הגונים מאת יהודים שאינם יודעים עברית. המזכיר שכח להזכיר את נשף־היובל של בן־יהודה ואת נשף־האבל לזכר מנדלי מוכר־ספרים, שערך הועד הפועל בניו־יורק. חברים מאורגנים בהסתדרות מספרם: 1300. נשים־נא לב אל התנאים, שבהם הוכרחנו לעבוד.

נבחר ועד לבקורת הדין־וההשבון הכספי. חבריו הם: ש. אפשטיין, י. גינצבורג וח. קאמינוב.

מתחיל סדר הבקורת על הדין־וההשבון.

ש כ נ א ש ט י י ן: החברים שנבחרו מערי השדה בתור חברים לועד הפועל קבלו במשך כל השנה רק מכתב אחד רשמי ולא נקראו לאספות. החלטות הועידה לא נתמלאו. לא נדפס פרוטוקול מפורט. ספרי „קרימה" הם מסוג אחד. אני מציע שלש מחלקות: א) תרגומים מן הספרות הקלאסית, ב) תרגום ספרים פדגוגיים, ג) ספרים לבני־הנעורים. אני מציע, כי ההסתדרות תערוך וכוחים פומביים בכל עיר ועיר, וכן ליסד ועדים גליליים.

ש ל מ ה ג ו ל ד נ ב ר ג: המזכיר מעיד על אפיסות העבודה. חשבנו, כי הועד יעשה בכל המקצועות, ולבסוף עסק רק בספרים. לשם כך לא כדאי כל הענין. יש מוסדות ספרותיים פרטיים. העיקר צריך להיות לנו הפצת הספרות. על ההסתדרות לערוך תכנית מסוימת

ההכנסות באו:

מהועד הזמני	$1819.65
מאגודות	124.85
ממס חברים פרטיים....	359.50
ממכירת חוברות	82.53
נדבות שונות	904.95
מנשפים	36.45

השאר הלואה מ„קרימה".

ההוצאות עלו לסך: 5,349.33 דולארים.

מאלה הוצאות הלשכה 3,283.79 דולארים.

השאר השבת החוב ל„קרימה".

גרעון בקופה: 116.65 דולארים.

מן הנסיון למדנו דבר־מה. לא כדאי לבוא בדברים עם האגודות בערי השדה, משום שאין תשובות מתקבלות מהן. הועד הפועל הפריש מתוכו ועדים שונים, כעין: ועדי־חנוך, ועד־ספרות וגומר, אך עד מהרה נתבטלו הועדים. ק. ווייטמאן, מי שנבחר מזכיר בועידה הראשונה, נתפטר ממשרתו ובמקומו נבחר על־ידי הועד הפועל נ. קאמינצקי, ולסדרן נבחר מ. ברנשטיין. עשינו מעט. פנינו לכל העברים, שיכולנו להשיג כתבותיהם. אך נוכחנו, כי אין לסמוך על הבטחותיהם. לא שמנו לב לפרסום ההסתדרות. עברנו כמה שאפשר. חדלנו לפנות אל הקהל הרחב, וחדלנו לכתוב מכתבים אל העברים, בראותנו כי לא יענו לנו. שלחנו רק שנים־שלשה חוזרים. שלחנו מכתבים גם אל האגודות הציוניות. זה גרם, כי הכל, המשכילים, הציוניים והצעירים, יודעים שיש תנועה עברית. הכשרנו את הקרקע. קודם חשבנו, כי ההסתדרות קיימת על האגודות העבריות. אך במשך השנה נכזבה מחשבתנו זו. האגודות לא נתנו לנו כמעט שום תמיכה. רק האגודות החדשות מתיחסות ביתר רצינות לדרישותינו. את הכנסותינו קבלנו מהועד הזמני ומחברים פרטיים. ביחוד עבדו ד"ר ב. מוסינזון וד"ר ל. מוצקין בקבוץ כספים בניו־יורק, וד"ר ב. מוסינזון בקאנאדה. רק לפני הועידה נזדרזו האגודות והכניסו לנו איזה מס בסך קטן. את רוב המרץ שלנו הוצאנו על השגת הכסף. ההסתדרות עשתה דבר ממשי אחד: „קרימה". נשיא ההסתדרות, ד"ר שמריה לוין, אסף את כל הממון הנחוץ למוסד הזה. כמעט כל כחנו וזמננו הקדשנו ל„קרימה". הקבוצה הראשונה של ה„ספריה העממית" כבר יצאה, וקבוצה שנית נכונה לדפוס. „קרימה" תוציא כמו כן חמשה כרכים מכתבי שלום־עליכם בתרגום י. ד. ברקוביץ, ותלמוד מפורש על־ידי רב־צעיר (חיים טשרנוביץ). קבלנו אלף ושש מאות חתומים על קבוצה א' של ה„ספריה העממית" במשך חודש ימים. מוכרי־ספרים קנו עוד חמש מאות סדרים של הקבוצה. ביחד הדפסנו חמשת אלפים סדרים מקבוצה א'. ארבעת אלפים ימכרו בודאי בשנים הראשונות. „קרימה" עוררה את הלבבות. יהודים פשוטים קבצו חתומים ושלחו אלינו. אגודות נוסדו על־ידי ההתעוררות הזאת. מענין הדבר, כ י ר ק ע ל ־ י ד י ה מ ו ד ע ו ת ב ע ת ו נ י ם ב ל ב ד ה ש ג נ ו א ל ף ח ת ו מ י ם, ועל־ידי האגודות — ארבע מאות, ועל־ידי אנשים פרטיים — שתי מאות.

מקשיבים את הוכוחים בדבר הדין־והחשבון.

היושב־ראש ראובן בריינין. למזכירים בישיבה השלישית נבחרו א. י. שוהם וש. זוסמאן.

יום א', ט"ז באייר, שעה 10 בלילה.

הישיבה השלישית.

ש. ערדברג: לא היה סדרן, שיעבור בערים, כדי לעורר לעבודה. הועידה הזאת לא נתפרסמה כלל. עלינו לבחור בועד, שיעבוד בעיקר בין האגודות.

הלל בבלי: שתי עבודות עשתה ההסתדרות: א) זכות־הקיום. ב) „קדימה". הועד לא השתדל אפילו לקיים החלטות הועידה הקודמת, כגון: הכנסת השפה העברית לתוך בתי־הספר הכלליים ועוד. צריך היה להפיץ את העברית בערי־השדה, ולבסוף אין אגודות ואין קבוצות. הועד העירוני בניו־יורק כמעט לא נתקיים. ההסתדרות לא השתמשה בשעת הגאולה, כדי לחוג נצחון העברית. אני מציע להרפים החלטות הועידה.

דניאל פרסקי: הורגש מבט מגובה ויחס לבטוי לאגודות העבריות ולחבריהן. הגיעה השעה, שנכיר, כי עברי נאמן ופועל הוא רק זה, שבא לאספות ומשתתף בהן בתמידות, ולא מי שמתגלה רק אחת בשנה — בועידה.

מ. כלאבקין: ההורים עירו בני צהיר. מחמת כך התחילו האגודות להתיחס בקלות־ראש אל ההסתדרות.

א. פרנקל: המזכיר אמר „יצרנו תנועה". לא, אין זאת יצירה ואין זאת תנועה. לא מוסד עברי, אלא מוסד של צדקה וקבוץ נדבות. לא נכון הדבר, כי אין בניו־יורק תנועה עברית. אגודת „בני עם חי", למשל, שלחה ששה עשר מחבריה אל הגדוד העברי. הקיום בלבד של ההסתדרות אינו נותן עדיין זכות־הקיום. המוניטין שיצאו להסתדרות אינם מעלים ואינם מורידים. אנחנו לא בחרנו במזכירים ואינם באי־כחנו. לולא הכסף, שאספו ד"ר ש. לוין וד"ר ב. מוסינזון, לא היתה ההסתדרות מתקיימת.

לבתי־הספר העברים, להרחיב את דעת הלשון ועוד. משנכנסה ההסתדרות אל הפדרציה הציונית, פרחה ממנה רוח החיים. היחס באגודות הורע תיכף לאחר החוזר הראשון. החוזרים הראשונים היו כתובים עברית, אך מלאים מליצות; האחרונים — גם העברית חסרה בהם. אין יחס נפשי בין הלשכה וחברי ההסתדרות. לא בקרו את האגודות. הלשכה לא יכלה לקבוע לעברים זמן קבוע בשביל עבודת ההסתדרות. לא נקראה ועידה של העברים בניו־יורק. „קדימה" הרי היא ענין פרטי. בחנוך ובהפצת הספרות לא נעשה כלום. יש הרבה עברים, אלא שלא נסתדרו. ההסתדרות היא על הנייר יותר מאשר בחיים. המכתבים לא השפיעו ולא עשו שום רושם, והלב מלא מרי, ומכאן היחס הרע. אילו היתה ההסתדרות חיה ורעננה, כי־אז היו העברים כרוכים אחריה ונשמעים לה. אבל אם אין לה מרץ ואמונה — איך תצליח?

א. נ. פרלברג: ההסתדרות לא שמה לב לעבודת החנוך. צריך לערוך שיטה קבועה אחת לכל בתי־הספר העברים. צריך לבחור במזכיר איש, שההסתדרות תהיה תוכן חייו.

מ. הריין: עלינו להביא לידי כך שבעתיד יהיו קשר ואהדות בינו ובין התנועה. החברים צריכים להרגיש, כי לשכת ההסתדרות שלהם היא. המרכז צריך להיות מרכזנו הקבוע. כשנתפטר המזכיר, היה על הועד לעשות עבודה יסודית בבחירת מזכיר חדש. המזכיר צריך להיות איש, שמכבדים אותו ונותנים בו אמון. אני מתנגד לבחירת הועד בחברים החדשים במקום הישנים. בשם פועלי־ציון סניף שלישי, ניו־יורק, אני מביע את תודתי לועד על תמיכתו בשעורי־ערב שלנו. אולם עלינו ליסד מוסד קבוע לשעורי־ערב.

צבי שארפשטיין: חברי הועד עשו הרבה. בכל שני שבועות היתה ישיבה. היו גם ישיבות לענינים מיוחדים. גם הפקידים היו טרודים. ובכל־זאת התוצאות הן אפס, בשעה שהתנאים לעבודה עברית טובים עתה מאד. הטעם לזה, כי לא היתה שיטה לעבודת הועד. בראשונה היה מוצקין מנהל את הועד, אולם אחר־כך נשאר הועד בלא ראש, כי הד"ר ש. לוין, הנשיא, הוא טרוד מאד ולרוב אינו בניו־יורק. חסרו רוח חיה וכשרון צבורי בלשכה. כל דבר, שעשה הועד, לא הצליח; מניות „קדימה" הלא הד"ר ש. לוין אסף בין אנשים פרטיים. אין עוד הסתדרות — יש רק עשרים אגודות על הנייר ועשר במציאות. אם נמצא מזכיר בעל אחריות ובעל כשרון, שיעביד את העברים ויעבוד בשיטה, אז תברא ההסתדרות.

פרופ. נ. סלושץ: הספרים ונשף בן־יהודה נתקיימו רק בעזרת המזכירים. עברים — אין זאת כתה או מפלגה. אין האגודות צריכות לקבל מרות מאת הלשכה, אלא כל אחת מצויה ברשותה. הנה, למשל, בניו־יורק אגודת „מסדה" עורכת הרצאות, „בני עם חי" — מרכז עברי, „אחיעבר" — „לוח אחיעבר". אני מצדד בזכות המזכירים. אני מציע לקבל את הדין־והחשבון. חברי הועד הפועל היו באים תמיד אל האספות ועשו את המוטל עליהם. ההסתדרות צריכה לעמוד בראש התנועה העברית באמריקה.

ק. וויטמאן: כשקבלתי עלי להיות מזכיר ההסתדרות, התכוונתי גם להיות מנהל. בברלין לא היתה הסתדרות כלל, אלא נוסד ועד תחילה, ואחר־כך יסדו אגודות. כאן עשינו להפך. קודם הלכנו מאגודה לאגודה וקרבנו את החברים להסתדרות, שעלתה לנו בעמל רב. הועידה הראשונה נעשתה בזעה ובדם. הדברים האלה נתנו בלבי את העוז והבטחון לעבוד. סדור הכחות הוא אמצעי למטרה יותר נעלה. מתוך כונה זו הכרתי היות מזכיר. אך בשבועות הראשונים ראיתי, כי בעבודה שוררת רוח ברלין. ד"ר ל. מוצקין נבחר ליושב־ראש הועד, ולפיכך נשתנתה כל התכנית שערכתי לעבודה. מפני זה התפטרתי. עוד סבה בדבר הוא התקציב הקטן שנתקבל בועידה. אני דרשתי תוכן פנימי בשביל אספות האגודות. נכתבו החוזרים הראשונים,

אבל בטלו האגודות. לא ב„קרימה", כי־אם בארגון הכחות היה עלינו לעסוק. אך לא נתנוני לעשות והייתי בודד. אני מאמין גם כיום, כי אפשר לנו לפעול גדולות.

ש. אפשטיין: במה עסק הועד הפועל עצמו, אם הכסף בא מיד הועד הזמני? אין ראשים את האגודות, אלא את הלשכה, את הועד. אין שם יד מושלת, יד חזקה. הם לא ידעו איך לגשת אל העברים. אין לנו לבחור שוב באלה שלא עשו. מה עשה הסדרן? הוא לא סדר את האגודות. אין יותר מעשר אגודות. הלשכה לא התחשבה עם העברים. יקבל־נא המזכיר בכוס הגון וביבר שיעשה. כאן האשימו את האגודות, אך „אחיעבר" בניו־יורק עשתה יותר מכל ההסתדרות. „לוח אחיעבר" מכיל בכמות חומר יותר מאשר כל ספרי „קרימה". צריך היה להלק דין־וחשבון לכל ציר, כדי שידע טיב המצב. הנה, למשל, מתכוננים להוציא ירחון עברי אקאדמי וכבר יש לזה סכום של עשרת אלפים דולארים. והועד הפועל והלשכה לא עשו כלום.

י. ז. פרישברג: מזכירים את הלשכה ולא את הועד הפועל. חברי הועד אינם ביורוקראטים, אלא אנשים פשוטים. ויינשטאין התפטר מהמזכירות מפני שלא היה תקציב לכל פרנסתו. לא קאמינצקי, אלא ברנשטיין הוא המזכיר האמתי. חברי הועד עבדו, אלא שאיזה כח עכב בידם. כל העבודות נדחו מפני „קרימה". האיש האחראי — ד"ר ל. מוצקין — דומה להועד נשאר באניה בלב ים.

אב. גולדברג: שני הסרונות היו בועד: א) התיחסות אל העובדים העברים כמו אל המון בשעה שאינם המון, משום שיודעי עברית הם מסוג האינטליגנטים. במקום למשוך את לב כל העובדים בחרו ביחידי־סגולה מתוך יחידי־סגולה. ב) יאוש מיוחד במינו. אם מספר החתומים מגיע לאלפים, הרי היאוש מופרך מעיקרו. גם ברייניז במאמרו התיאש כמו שיש יותר. מנהלי ההסתדרות לא ידעו את אמריקה ואת תנאי העברים פה. הפרסום כאן הוא דבר נחוץ מאד, וצריך היה להשתמש בעתונות. נכתבו מאמרים לעשרות בעד אידיש, והועד לא עשה מאומה בזה. צריך להוציא חוברות בזארגון ולדבר אל העם בדבר עברית. באמריקה נתבעים ניתנים. הדבורים בהגיע אנשים מעטים. בטלו את ההמון, על כן שלם לנו כגמולנו.

יוסף בודר: אגודת „העברי הצעיר" בפילאדלפיה הפועל בפרית. „קדימה" צריכה להדפיס יצירות הדשות. ההסתדרות היתה צריכה להיות אי־מפלגתית, ולבסוף היא מקבלת כסף מיד ההסתדרות הציונית.

י. קויפמאן: בועידה הראשונה החלטנו בדבר הכנסת העברית לבתי־הספר של המדינה, ובמשך השנה לא נעשה דבר בזה. במשך השנה לא היתה לנו הסתדרות, אלא סניף להסתדרות הציונית. מפני הרודה העשירה לא דאגו לחיי האגודות. נשלחו חוזרים, אבל אף פעם אחת לא פנו אל החברים ברפרנדום בדבר המזכירים ו„קרימה". גזלו את הסופרים והוציאו ספרים שיש להם ערך רק בתולדות הספרות. עיסק ספרותי נעשה כאן,

ואנחנו מחרישים. עלינו לבטל את הנשיאות לגמרה — זהו המין שצריך לבער. בכלל הנשיאות והמזכירות הן שתי רשויות, שאחת סותרת את חברתה.

מ. ברנשטיין: רק חמשים פועלי־ציון נמצאים בהסתדרותנו, והם מכניסים טירור בכל העבודה. שאר החברים הם כולם ציוניים כלליים.

ראובן בריינין: אני מוחה בכל כח נגד „דער אידישער קעמפפער", שעבר בשתיקה על הועידה הזאת וכן על יובל בן־יהודה.

מ. ברנשטיין עונה למשיגים: הועד הזמני לא התערב כלל בענינינו. הוא נתן כסף ולא חוה דעה. כל חברי הועד מתנפלים על הועד ואינם מגינים עליו — זהו המין משינה. שלחנו נואמים לאגודות שדרשו. ד"ר ל. מוצקין ידוע בתור מנהל מצוין. אם היו סכסוכים בין הראש והמזכיר — המזכיר מתפטר, כמובן. הועד לא הכין עבודה בשביל המזכירים. אין החלטה אחת, שהרשבר לא הוציאה אל הפועל. העתונים מתיחסים בשנאה אלינו. הועד אמנם סדר את עבודת הכתיבה בעד העברית בעתונים. הועד העירוני בניו־יורק בטל, משום שהאגודות המקומיות לא נתנו בו אמון. ואשר לגזלת הסופרים, הנה התשובה ב„התורן" נכתבה בשם כל הועד. החוזרים הלקויים בסגנון, כדברי המאשימים — בריינין עבר עליהם תמיד. אני מוחה נגד חברי הועד, שהטילו אשמה על ד"ר ל. מוצקין או על המזכירים.

נ. קאמינצקי עונה גם הוא למבקרים: גם אני מסכים לדברי המעירים. ההתאוננות מצד חברי הועד בעריהשדה, שלא נקראו לאספות, נכונה היא. בחנוך אי־אפשר היה לעשות מפני „פועלי־ציון" ו„מזרחי", כפי החלטת הועידה. לא היה שום מבט מלמעלה ויחס מבטל אל החברים באגודות. במשך השנה נוספו אגודות. התקציב לא הספיק לנסיעת מטיפים סדרנים. אין לנו עברים מאורגנים, שיש לסמוך עליהם. אם תרצו, כי תהיה הסתדרות, אל תבחרו בביורוקראטים, שיחפצו ברשות הנבחרים.

ראובן בריינין: אני אוהב את הבקורת. כל האנשים אוהבים למתוח איש על הספסל ולהלקותו. מתאוננים — סימן שאין מסתפקים במה שיש. מעשה ההסתדרות הוא בזה, שהתקיימה והגיעה עד הלום. חברי הועד יסרו את עצמם בשוטים. הם המאשימים והם הנאשמים. מוצקין לא ידע תנאי המקום. היו הרבה שגיאות, וגם בהסתדרות בברלין היו שגיאות. חובתי להביע פה ברבים את תודתנו לד"ר שמריה לוין, שעשה למען ההסתדרות כל אשר היה ביכלתו (סער של מחיאות־כפים). לרגלי עבודת הגאולה היה אנוס לעזוב את ניו־יורק ולא יכול להשגיח על מהלך העבודה. חברי הועד לא היו ביישנים; הם היו ריבולוציונרים, אולם לא חפצו להכנס ברשותו של הנשיא. עוד בבוסטון דרשתי, כי ההסתדרות תעמיד ברשות עצמה, אבל שאר החברים ברשות ההכנסה ברשות המפלגה הציונית. אינני פסימיסט, אך ראיתי, כי אין האגודות מתעוררות ואינן עונות על המכתבים, ונואשתי. הכתדרות הכחות נחוצה לנו. אין

הבדל בין הציוניות והעברית. הציונים הטבעיים, שאינם מתורגמים ומזויפים, הם העברים. ההסתדרות הציונית צריכה להפריש כסף להסתדרות. עד עתה המציאו ד"ר ש. [illegible] מ. שיינקין וד"ר ב. מוסינזון את הכסף. לא היו כל השפעות מחוץ. הועד הזמני לא התערב. חברי הועד הקדישו את כל זמנם וכחותיהם לעבודה. המזכירים עבדו. כל עבודת „קרימה" נעשתה על־ידי המזכירים. הארס, שנתלקט בארץ זו נגד הרעיון הלאומי, עדיין לא פג לגמרו. במשך שנה אחת לא יכולנו לתקן מה שקלקלו פה במשך עשרות בשנים. זה שלשים שנה שאני משתתף בעבודה עברית משעה שיסדתי „שפה ברורה" במוסקבה ונוכחתי, כי צריכים אנו לגדוד עברי מיוסד על משמעת חמורה. כן, נחוצים אנשים, שיבואו על שכרם ויקדישו את כל עתותיהם לעבודתנו. אז תקום ותהיה הסתדרות חזקה ופועלת.

א. שפייזהנדלר מציע להביע תודה לועד הפועל בעד עבודתו.

ההצעה נתקבלה פה־אחד.

הישיבה נסגרה בשעה השנית אחר חצות הלילה.

הישיבה הרביעית.

יום ב', י"ז באייר, שעה 11 לפנות צהרים.

היושב־ראש ראובן בריינין. למזכירים בישיבה זו נבחרו: א. נ. פרלברג וי. ראבידוביץ.

פרופ. נ. סלושץ קורא את הרצאתו בדבר „השפה העברית בארצות הקדם".

הרצאתו היתה קצרה, אבל מענינת. תמצית דבריו היא זו:

בארצות המערב באפריקה יש ליהודים ניבים (דיאלקטים) שונים, שמוצאם מעברית, והנכבד שבהם הוא הערבי־העברי. כארבע מאות אלף מישראל מדברים כעת בשפה הזאת, שאף היא נבדלת לניבים שונים.

בזמן ההשכלה קמו בערי בגדד, טוניס ופאס מקצת סופרים ומשכילים, אשר התאמצו להשתתף בעבודת משכילי אירופה. אולם משעה שיסדה חברת „כל ישראל חברים" את בתי־הספר שלה, נפוץ הדבור הצרפתי, ודעת הלשון העברית והתורה נעזבה. אך המון־העם עודנו חי ברוח ימי הבינים. הוא מכבד את שפת־עבר בתור שפת התפלות והדת, ובלשונו הוא משתמש בתור השפה „היהודית". בעיניו זוהי השפה ה י ה ו ד י ת היחידה בעולם, מלבד לשון־הקודש. בשפתם זו יוצאים עתונים יומיים ושבועיים וכולם נמצאים תחת השפעת הספרות העברית. באים בהם ספורים מתורגמים מעברית, כעין: „אהבת ציון", „מסתרי פאריז" ועוד. בשנת תרע"א נעשה נסיון ליסד עתון בלשון עברית בעיר טונים בשם „הפרדס", אך העתון לא האריך ימים. עוד נסיון להוציא עתון עברי נעשה על־ידי יוסף בראמי, וגם הוא לא הצליח. יש שם רבים, שקראו את „הצפירה" ו„לוח אחיאסף". ביחוד נתפשט שם „היהודי" מלונדון. עכשיו קוראים שם את „העברי" יותר מן „התורן". שם הוציאו את „אהבת ציון" בהסכמות רבנים, שכתבו, כי הספר הוא קדמון עוד מזמן כתבי־הקודש, ונתגלגלה זכות על־ידי אברהם מאפו לגלות את הספר ולהוציאו ברבים. והספור הזה חביב מאד על יודעי לשוננו ומפורסם הוא מאד. בטוניס נמצא דפוס עברי, ובו נדפסים ספרים עברים וגם עתונים שונים.

הנואם המומחה הביא דוגמות בדבר היסודות העברים וצורת התפתחותם בלשון הערבית־העברית.

י. ביינר נושא הרצאה בדבר „המוסיקה העברית". ההרצאה היא מדעית וספיציאלית, בכל־זאת לבבה מאד את הנאספים. תוכן הדברים בקיצור הוא זה:

זה כעשרים שנה מתחבטים מוסיקאים מומחים בשאלה: אם יש מוסיקה מיוחדת לישראל? יש אומרים, שיש לנו מוסיקה מקורית, ויש אומרים: לא, כי כל הנגינה שלנו לקוחה מן העמים אשר ישבנו בתוכם. השאלה הזאת עדיין לא נתבררה בדרך מדעי. אמנם, נכתבו ספרים בדבר המוסיקה לישראל על־פי התנ"ך, אך רובם נכתבו על־ידי חוקרים נוצרים, שידיעתם בספרות המאוחרת קטנה מאד, ודוקא ספרות התפלות והפיוט שלנו נותנת בידנו את המפתח לכל הענין הזה.

אנסה־נא להשיב על השאלה הזאת על־פי המקורות המוסיקאיים הקדמונים.

אם נחפוץ להכיר ולדעת את המוסיקה העברית המקורית, עלינו לחקור באותן היצירות, שברא עמנו בזמן שהיה חפשי בארצו בלא כל השפעה מבחוץ.

אך ראשית כל אשקיף השקפה בדבר כתב הטעמים של המוסיקה. על־ידי כתב זה יש ביכלתנו לסמן כל טון והצי־טון הן בנוגע לגבהו והן בנוגע לזמן המשכתו. קודם התפתחות הכתב הנוכחי היו כתבים שונים, שלא היו משוכללים כל־צרכם. הכתב של פסקי הטעמים שלנו הוא הוא הכתב המוסיקאי, שבו השתמשו אבותינו לצורך הקריאה במקרא. הכתב הזה אינו מסמן את גבהו והמשך־זמנו של כל טון — הוא רק מראה את דרך הנעימה (המילודיה). ובכן נוכל לענות ב ח י ו ב ג מ ו ר על השאלה: אם יש לנו כתב מוסיקאי?

השאלה השנית היא: אם יש דמוי בין נגינת ישראל לפנים ונגינתו היום?

כמו האגדות, כן גם הנגונים נעים ונדים לפעמים מעם לעם ומארץ לארץ. והנה אופן קריאת התורה אחד הוא בישראל בכל ארצות פזוריו. סימן הוא, כי מוצאו הוא ממקור אחד משותף לכל היהודים — היא ארץ־ישראל בימי שבת ישראל בה לבטח. על־פי אופן־הקריאה הזה נוכל לעמוד על רוחה האמתי של המוסיקה, אשר יצר ישראל על אדמתו.

המוסיקה העברית, שמוצאה מארץ יהודה העתיקה, כפי שנתבטאה באופן קריאת התורה, שונה היא לגמרה ממה שאנו קוראים היום מוסיקה יהודית. אופן קריאת התורה מיוסד על ה ס ו ל ם החזק של המוסיקה, זה שמביע מרוץ, תרועה, בטחון ברוב שמחה. ואפילו אופן הקריאה של מגילת איכה מיוסד על הסולם החזק, ולא

הרך. ובכן, המוסיקה העברית הקדמונית המקורית היא מלאה ששון ואומץ. מה שונה המוסיקה הזאת מן המוסיקה ה„יהודית" בימינו, זו שמעוררת עצב ובכי ואנחה! מוסיקה כבינה זו, שיצירתה היא רכושה הרה, היא פרי הגלות. גם נגוני התפלות שלנו, כפי שמזמרים אותם אחינו במערב־אירופה ואחינו הספרדים היא המוסיקה העברית המלאה גיל־החיים.

חובתנו עתה היא לחדש נעורי הנגינה העברית המקורית ולשחררה מכבלי הגלות. את הדבר הזה נוכל להשיג על־ידי אגודות זמרה עברית. האגודות האלה תבראנה לנו סביבה לאומית. חובת ההסתדרות היא לעסוק ביסוד האגודות האלה, שבכחן גם להפיץ את הדבור העברי וצלצול המלה העברית. כמו כן חייבת ההסתדרות לדאוג ליצירת „ריפירטואר" לזמרה, כלומר: שירים וניגונים. העבודה הזאת קשה היא, אך אפשרית וקרובה להתגשמות. יחד עם זה החובה להשתדל, כי גם בתי־הספר העברים ינהיגו בתוכם את המוסיקה העברית בתור למוד הכרחי בתוך שאר הלמודים. ערך הדבר הזה מובן לכל מחנך ומורה. אין לך כלי מחזיק ברכה לנטיעת הרגש הלאומי בלב הגדולים עם הקטנים כהמוסיקה.

היושב־ראש מביע תודה למרצה על הרצאתו המעניינת ומבטיח, כי ההסתדרות תעסוק בשים־לב בהצעותיו.

נתעוררה הרצאה פרופ' הריציא ברובה מיוחדת את הרצאתו השלמה של בוימל.

פרופ. ברושין שואל: מדוע לא דן המרצה בניגון „כל נדרי". — הוא מספר על־דבר המוסיקה העצובה של אחינו באפריקה. המוסיקה המעציבה לא לנו היא.

המרצה בזמר עונה לו, כי לא נגע ב„כל נדרי", מפני שלא עסק הפעם בנגינת תפלותינו. כונתו היתה רק להראות על הקשר בין פסוקי־טעמים שלנו והמוסיקה היהודית בזמננו.

נ. ראבינוביץ מוסר בשם ועד האישור הדין־וחשבון של הצירים:

משתתפים בועידה שבעים ותשעה צירים, מהם ארבעה עשר חברי הועד הפועל. מניו־יורק: חמישים ושמונה צירים, ומערי־השדה: עשרים צירים ואחד. הצירים הם באים משמונה־עשרה אגודות עבריות ומשש אגודות ציוניות, שש־עשרה מסבות תרבותיות עברים ושמונה־עשר מבתי־החנוך עברים שונים.

אחרי וכוחים קלים החלט לאשר את הדין־וחשבון של ועד־האישור ולתת זכות־ההצבעה לחברי הועד הפועל.

היושב־ראש מציג את הכופרת העברית היושבת שרה פיינה פונר, שדברה דברים נלהבים בדבר שפתנו התחיה.

על־פי הצעת א. נ. פרלברג החלט להוציא בספר מיוחד את הרצאתו השלמה של הפרופ. נ. סלושץ על־אדות היהודים במארוקו.

י. ז. פרישברג נואם על־דבר בית־מדרש למורים עברים: קובל אני על האגודות שלנו, שאין להן כל מגע־ומשא עם בתי תלמוד־התורה. החנוך שלנו כבר כבוש, וקשה להוציאו מידי בעליו. ולנו נשאר רק מקצוע אחד אפשרי: יסוד בית־מדרש למורים. אמנם כבר נמצאים בית־מדרש למורים מיסודו של ה„מזרחי", אינסטיטוט למורים מיסודו של בית־המדרש לרבנים בניו־יורק, בתי־ספר תיכוניים של לשכת החנוך; אולם כונתי למין אחר לגמרי ושפיר הדעת. כי המוסדות הנזכרים תפקידם אחר: להכשיר למורים את התלמידים המצוינים שבבתי־הספר מ י ל י ד י ה א ר ץ. השקפתם היא, כי הואיל והדור הבא עומד להפתח, לפיכך צריך להעמיד מורים מ„גידולי הארץ". כמו כן דעתם היא, כי המורים שבאו הנה מעבר הים אינם נאותים כלל לנו. ואף אני מהם, המשתמשים באי בהוראה, מזיקים הם, ואילו נפטרנו מהם, היינו מרויחים הרבה. אנחנו מערערים הרבה על השקפה כוזבה זו. אם נרחיק את המורה הבא מאירופה, נחטא חטא לאירופה. נדגישא, כי הדבר מן הערכים העברים, שערכו העברי משם לא ישתרש באן הערים. ערכו הרבים פה שני מינים: תרבותנו משם יתרבות מפה. משם נקח את הנשמה העברית בטהרתה ונלבישנה פה לבוש חיצוני. צעירינו שבאו מן החוץ לא רק מביאים את הידיעות העבריות, אלא גם את המדעים העבריים. ואפילו מי שבא לכאן ואין תלמידיו בידו, אלא שנפשו כפגה את הרוח העברי, את הסביבה העברית, את השקפת־העולם העברית — כשר הוא לנו ויקר מאד. נשתמש־נא בכל כחנו כדי להציל משם עברים שלמים ולהכשירם למורים, שיאצלו מרוחם על בנינו בארץ זו. התלמידים בשביל המוסד למורים יהיו רבים. כמה מצעירינו אלה מבקשים הכשרה בהוראה — ואין. בעוד דבר אחד יבדל המוסד שלנו מן האחרים: בשעה שבהם לומדים נערים, הרי בשלנו יתחנכו בעיקר צעירים. צעירים אלה, אשר שם מביטים עליהם כעל מלמד וגבר לא יצלח — אנחנו נגאלם, וביחד עם זה נגאל את החנוך העברי. רק במוסד מעין זה יעלה בידנו לנטוע את התרבות העברית באמריקה. בהשתתפות בית־המדרש, נוכל לבוא בקשר עם בתי תלמוד־התורה לקבל מתוכם את המשובחים שבתלמידיהם. אנחנו נקפיד ביותר גם על המעשה. על יד בית־המדרש למורים נקים בית־ספר למופת, אשר בו יתאמנו בהוראה המורים הצעירים. וזהו הצורך הנחוץ, שספוקו מוכרח לבוא מיד.

הישיבה החמישית.

יום ב', י"ז באייר, שעה 6 בערב.

היושב־ראש פרופ. נ. סלושץ. למזכירים בישיבה זו נבחרו: מ. ליפסון ודניאל פרסקי, ואחרי־כן — י. ראבינוביץ וש. ערבין.

ה. אהרונוב מציע לבחור בועד מיוחד לעניני החנוך. הועד הזה יערוך תכנית משותפת לכל בתי־הספר ויצא אל העם לבאר את ערך החנוך הלאומי השלם.

מתעורר וכוח בדבר היות זמן קריאת שאר ההרצאות לאחר־כך. החלט ברוב־דעות שלא לדחות.

ק. וויטמאן מרצה על החנוך העברי לאמר:

ההסתדרות לא עסקה בצרכי החנוך מפני חוסר כח וכסף. „קדימה" בלעה את כל המרץ. עוד שאלה היא: מה קודם למה — החנוך לקטנים או ספרים לגדולים? במשך השנה האחרונה נעשו שנויים לטובה בחנוך, אך אין המצב משביע רצון עדיין. רק שליש ממספר בנינו פה מקבל חנוך עברי כל־שהוא, ועוד יש רבבות מהם, המרוחקים מעמנו ותרבותו. החנוך, כפי מובננו אני, משולש הוא שלוש שהוא אחד: חנוך עברי, חנוך לאומי, חנוך ציוני. אם, למשל, נכנסים אל בתי־הספר של הרי־פורמיים מאכסימום של ידיעות — לא די. העיקר אצלנו: [illegible] לאומית, היה לאומי. אבל לאומיות [illegible] אין אצלנו — חנוך ציוני נחוץ לנו. ואל תאמרו: מפלגתיות בחנוך. אבותינו נתנו לבניהם חנוך דתי־לאומי־משיחי — התקראו לזה מפלגתיות? והוא הדין בחנוך ציוני — תקות אומתנו בדרך הטבע. עלינו איפוא להקפיד, כי הסביבה בבית־הספר, הרוח השורה בו, המורים המשמשים בו — הכל יהיה [illegible] כליון־נפש לתחיה גמורה ושלמה במקום־חיותו של העם. בנדון זה תעודת ההסתדרות כפולה: א) להשליט רוח זו בבתי־הספר הקיימים, דתיים או ראדיקאליים; ב) ליסד משלה בתי־ספר חדשים. אלה מן היהודים שאינם נותנים חנוך לבניהם אינם עושים זאת אלא מהוסר דעת והכרה. עובדה היא: כשבאים ומבארים לעם את חובתו בחנוך בניו, הוא שומע ועושה. אבל אנו מצדנו נתקלים במחסור קשה — מחסור מורים. עם הפסקת ההגרה פסק זרם המורים והספרים. ממחסור ספרים עוד אפשר לנו להנצל בדרכים שונים; ואילו מורים — רק דבר אחד יתנם לנו: בית־מדרש למורים, וגם בית־חנוך לגננות. בתי־המדרש מסוג זה הקיימים אינם מספיקים ואינם לפי רוחנו. בתי־הספר של לשכת החנוך בניו־יורק וה„מזרחי" ממלאים אף הם איזה צורך, אך רחוקים הם מאידיאלנו העברי־הלאומי־הציוני. „קדימה" יפה היא, אבל אם אין חנוך, אם אין תלמידים, אם אין יודעי־ספר — הספרים למה? העברים הבוגרים אפשר להם, בשעת הדחק, גם בלא ספרים; אולם הקטנים מה תהא עליהם. חובתה הקדושה של ההסתדרות לרכז מעתה את כל מעיניה בחנוך.

דניאל פרסקי: הטעמתו המיוחדת של המרצה בחנוך לאומי מיותרת היא, כיון שכבר נאמר: חנוך ציוני. וכי אין המושג ציוניות מבליע בתוכו את הלאומיות ומוסיף עליה?!

ק. וויטמאן: יש ציוניים שאינם לאומיים: הם מסתפקים בשירת „התקוה" באנגלית, בתרבות ובשאר דברים חיצוניים, שאינם מצריכים שום שנוי בגופי חייו של אדם. לפיכך הטעמת הלאומיות מחויבת היא.

ראובן בריינין: יודע אני ציוניים, שלא איכפת להם, אם אפילו יתנצרו היהודים בארץ־ישראל, ולכן צריך לדייק ביותר בהצד הלאומי.

מ. שיינקין: יש יהודים לאומיים טובים מאד, שלא בגרו ולא הגיעו לכלל ציוניות, כגון: דובנוב וסיעתו. ואשר לחנוך, הנה לא עסקה בו ההסתדרות עד [illegible] יש צורך בחברה חזקה בעלת הון רב. משתתגבר [illegible], תבוא שעתו של החנוך.

צבי שארפשטיין קורא הרצאה על אודות הספרות והעתונות העברית. ואלה הם עיקרי דבריו:

השאיפה לתקוע יתד באמריקה לספרות עברית מורגשת פה במשך חמש־עשרה השנים האחרונות. העברים הותיקים כאן באו לידי הכרה, כי מן הנמנע הוא להסתפק רק בספרות הבאה מן החוץ, וכי ראוי הוא לפתח גם פה יצירה מקורית בת המקום ויולדת התנאים החיצוניים והפנימיים אשר כאן.

אולם שאיפה זו לא הצליחה מפני טעמים שונים, עד שבאה המלחמה ושנתה את פני הדברים. צנורות הספרות העברית נסתתמו. בראשונה הורגש החסרון בספרי־למוד. מלבד הספר „ראשית דעת" לקריאה מיכנית, ו„שפת ילדים" ללמוד הלשון, היו שאר הספרים משל ההוצאות האמריקאיות מהדורות מספרי־למוד ישנים, שיצאו ברוסיה, שאין להם עתה כל ערך. המורים ובתי־הספר סבלו מאד ממחסור זה. לאט־לאט החלו להרגיש פה חסרון ספרים גם ביתר המקצועות. ספרים מן הספרות העתיקה, כגון: תנ"ך עם באורים, משניות, תלמוד עם פירושים, עין־יעקב ועוד — כלו לגמרם מן השוק. כל המבחר נצטמצם עתה בספרים ישנים ומשומשים, ומחירם גבוה מאד. למשל: סדר־חומשים עם פירושו, שמחירו היה שלשה דולארים, נמכר עתה משומש בחמשה־עשר דולארים; סדר משניות, שמחירו היה ששה דולארים, נמכר בארבעים דולארים ועוד יותר. תנאים קשים אלו הכשירו את הקרקע ליצירת ספרות אמריקאית. ראשונה באו השבועונים „התורן" ו„העברי" והירחון לנערים „שחרות". על־ידי העתונים האלה נתחברו העברים והרחוקים נתקרבו אל ספרותנו. אחר־כך נוסדה הוצאת „אסף", שהוציאה את החלק הראשון מכתביו הנבחרים של ראובן בריינין וספר מחקרי מאת פרופ. דוד ניימארק. והיא מכריזה עתה חתימה על „חיי הרצל" בשלשה חלקים מאת ראובן בריינין, ועל כל כתבי אברהם מאפו בהוצאה מהודרת. כמו כן תוציא בקרוב קובץ מאמרים נבחרים מאת ד"ר שמריה לוין ועוד. הוצאת „קדימה" הוציאה את הקבוצה הראשונה מ„ספרית עממית" — שנים עשר ספרים שונים מתקופת ההשכלה ומתקופת התחיה, והיא נכונה להוציא עתה קבוצה שנית של עשרת ספרים מקוריים, וגם חמשה כרכים של שלום־עליכם בתרגומו של י. ד. ברקוביץ. הוצאת „אשכולות" נכונה להוציא מערכת ספרים גדולים בחכמת ישראל. מן הספרים הראשונים יהיו כתביו המדעיים של פרופ. דוד ניימארק. גם במקצוע ספרות הלמוד יצאו שלשה ספרים לשנה הראשונה, והם: „שחרית" חלק ראשון מאת הירש־טומארוב־שטיין, „הזמן הראשון" ו„הזמן השני" מאת ח. א. גולדין וספר על־פי השיטה הפסיכולוגית „ספר התלמיד" מאת צבי שארפשטיין. לשנה השנית יצאו: „שחרית" חלק שני, מאת טומארוב־שטיין, „הזמן השלישי" מאת ח. א. גולדין, „היסטוריה ליהודים" בשלשה חלקים, מאת צבי שארפשטיין. לשנה השלישית והרביעית יצא בפרי־קריאה „בן־ישראל" מאת

צבי שארפשטיין. בקרוב תצא גם גיאוגראפיה של ארץ־ישראל מאת ישראל בלקינד וכפריה גדולה לילדים בשם „איברי" בהוצאת ישיבת התנך בניו־יורק.

כדאי להשוות השואה י ח ו ס י ת את מצב הספרות באמריקה אל מצבה ברוסיה. מספר כל הקוראים של העתונות העברית היומית ברוסיה היה בערך 20—25 אלפים. לנו אין כאן עתונים יומיים בעברית ואין השואה חלה כאן. נשים־נא לב אל הירחונים והשבועונים. „הדור" של פרישמאן מספר חתומיו היה מועט עד שהיה הכרח בדבר להפסיקו פעמים. „העולם" היה מספר חתומיו בשעת גדולתו מעט יותר משלשת אלפים. „השלח" מספר חתומיו לא הגיע למעלה משני אלפים.

הנסיונות שערכו העורכים כאן הוכיחו, שאפשר להשיג פה מספר קוראים לעתון יומי לא פחות מאשר ברוסיה. מספר חותמי השבועונים העברים „התורן" ו„העברי" מגיע בערך לששת אלפים.

בנוגע לעתוני ילדים לא הצליחו מעולם ברוסיה. „העולם הקטן" נדפס בשני אלפים טופסים. „החיים והטבע", „השחר", החבר" ו„הפרחים" היה להם מספר קטן של חותמים. הירחון „שחרות" פה נדפס עתה בערך חמשת אלפים טופסים.

ראוי לזכור, כי מספר הקוראים לעתונים עברים ברוסיה היה מתחלף ותלוי תמיד לפי מצב הזרמים הצבוריים והתקוות להצלחת המהפכה שם. כאן יש קביעות, מפני שצורות החיים המדיניים הן מוצקות, ומספר הקוראים העברים הולך איפוא הלוך ועלה.

מענין לדעת את המספרים בענין קבוצות של ספרים. ל„הביבליותיקה העברית" של „תושיה" היו כשלשת אלפים וחמש מאות חותמים. להביבליותיקה של „ספרות" היו חותמים מעטים. ל„הביבליותיקה הגדולה" של „תושיה" היו רק חמש מאות חותמים. וכאן להספריה של „קדימה" נמצאו אלף ושש מאות חתומים, בעיקר על־ידי מודעות בעתונים.

בספרים בודדים המצב הוא כך. ספרי „תושיה" ו„ספרות" נמכרו כל אחד בחמש מאות טופסים בשנה הראשונה. ספרי „מוריה" נמכרו בשנה הראשונה לצאתם באלף וחמש מאות טופסים, ואחר־כך — כחמש מאות לשנה. ופה נמכר הכרך הראשון של כתבי ראובן בריינין, בתשעת החדשים מצאתו, באלף טופסים. „לוח אחיעבר", שהופיע זה לא כבר, נמכר גם כן במספר כזה.

בנוגע לספרי־למוד אנו רואים גם פה את החזיון המעציב שברוסיה: ספרים המיועדים למחלקות עליונות נמכרים רק מעט. וגם החזיון המזיק של התחרות מ ס ח ר י ת התחיל להתגלות אצלנו. אם, למשל, מוכר־ספרים אחד הוציא ספר „עברית", עמדה חברה להוצאת ספרים והוציאה — „עברית לילדים". כשיצאה „היסטוריה לילדים", מיד נתגלה ספר „היסטוריה לילדי ישראל" ועוד.

מכירת הספרים פה אינה מסודרה כלל. רק בניו־יורק יש מוכרי־ספרים הגון; בערי־השדה, ואפילו הגדולות ביותר, אין כלל חנויות לספרים עברים חדשים. עסקנים עברים, העוסקים בהפצת ספרות, יכולים להביא ברכה. אך מועטים הם ולא בכל עיר הם נמצאים. החובה על כן עלינו להעמיד סוכנים נוסעים, אשר יעברו בכל עיר, שקוראי־עברית בה. התוצאות תהיינה מזהירות מאד. הסתדרותנו מחויבת להוציא אל הפועל את הדבר הזה, שהוא הדרך היחידה והנכונה בהפצת ספרותנו בין כל הקוראים העברים, המפוזרים באמריקה.

כדאי הדבר להוציא במהדורות חדשות, מתוקנות ומפורשות, את ספרותנו העתיקה מעין: תנ"ך, תלמוד ועוד. ספרים כאלה היו נפוצים במספר רב והיו משיבים אלפי יודעי־ספר עברים למקורות הראשונים והיו מקרבים את הצעירים לאוצרותינו הגדולים. להקלת ההדפסה של ספרים כאלו תועיל הרבה ההמצאה החדשה באמריקה של מכונת־דפוס בשביל סדור אותיות מנוקדות, העומדת להתגשם.

עלינו כמו כן לשים לב להוצאת ספרות קלה בשביל בני־הנעורים והעם. ספורים ורומאנים הם החומר היותר נאות לצורך זה.

המרכזים הספרותיים הישנים חרבו, ומי יודע מתי יבנו מחדש. עלינו מוטלת איפוא החובה הגדולה לטפח פה את ספרותנו ולהוסיף להמשיך את פתיל־חייה.

מ. שיינקין מרצה על ההסתדרות:

עד עתה היתה הציוניות מראה על תחית הלשון העברית כעל סימן מובהק לתחית העם. עתה הצליחה הציוניות, ושוב אין לה צורך להטעים דבר זה. מן הנסיון אני יודע, כי יש פה בארץ עברים מתענינים במספר רב, אלא מה אנו חסרים? — סדרנים נוסעים בעניני ההסתדרות. עד היום היינו צנועים יותר מדי. עלינו לשלוח אל כל עיר ועיירה של יהודים נואמים מטיפים, שיעוררו את העברים ויסדרום באגודות ובקבוצות. תפקידם כמו כן הוא להעמיד בכל מקום אנשים אחראים, שישגיחו על העבודה ויכלכלוה כראוי. בערים הגדולות ראוי להעמיד מזכיר בשכר, שהוא יהיה הממונה על כל מקצועות העבודה העברית, כעין: בית־מקרא, ספריה, שעורי־ערב, הפצת הספרות וכדומה. כל המכיר בישוננו בתור שפתנו הלאומית יקנה תרומה, שמחירה מעט, מעין השקל הציוני. הנוסעים בשם ההסתדרות הציונית יעבדו גם למטרותינו המיוחדות. עלינו להכנים שיטה ותכנית מסוימה בפעולותינו. נחזק־נא את המשמעת במחננו. נטיל חובות ידועות עם סכומים קבועים על כל עיר ואגודה, כמעשיהם של המתירנים שבהם ושבנו. נעורר תמיד את החברים במכתבים־חוזרים מלאי־ענין. נבאר לעם, כי התרבות העברית הוא חלק מן הציוניות. ד"ר שמריה לוין עבד הרבה בעד ההסתדרות. אני מציע איפוא, כי הוא יעמוד בראשה בתור נשיא של כבוד. אסור לנו להוציא את „הדואר" מראשית ההסתדרות. נשתדל להוציא גם ספרי למוד ושמוש. נתחייב לקיים את כל המוטל עלינו, אז יעזר בידנו לעשות הרבה.

היושב־ראש מודיע, כי הד"ר שמריה לוין לא יוכל, בגלל חליו, לבוא ולנאום על־דבר „הגאולה והתנועה העברית", כמובטח מראש.

א. ש. אורלאנס מציע לשלוח לד"ר ש. לוין טלגראמה

של ברכה, כי ישוב לאיתנו. ההצעה מתקבלת במחיאת־כפים.

א. ש. שפייזהנדלר מוסר בשם הועד הממונה לכך את פרטי התקציב של ההסתדרות לשנה הבאה:

ההוצאות וההכנסות עולות לסכום: 6500 דולאר. בין ההוצאות יש להזכיר את הסך 400 דולאר להדפסת חוברות תעמולה (שש בערך), וסך 1500 דולאר לספרות חנוכית. בין ההכנסות יש: 2000 דולאר מאת הועד הציוני הזמני.

מתעורר וכוח בדבר התקציב. רבים מן הצעירים טענו, כי התקציב אינו מספיק. לבסוף החלט להגדילו בחמש מאות דולאר, ואת הפרטים השונים למסור לועד הפועל.

א. פרנקל מציע בשם ועד־ההחלטות את ההחלטות הבאות:

ה ח ל ט ו ת כ ל ל י ו ת :

א) הועידה השנתית השנית של ההסתדרות העברית באמריקה מביעה את אמונה ובטחונה בנצחון ממשלת ארצות־הברית ובעלות־בריתה במלחמתן בעד הצדק והדימוקראטיות, בעד שחרורם של כל העמים המדוכאים ובעד חירותו הלאומית השלמה של העם העברי בארץ אבותיו.

ב) הועידה הזאת מביעה את שמחתה הגדולה על המאורע ההיסטורי הגדול של פרסום הדיקלאראציה הבריטית בהסכמת בעלות־בריתה בדבר שיבת ציון; ביחד עם זה היא מביעה תודתה העמוקה לממשלת בריטניה בעד גודל־רוחה ורוחב־השקפתה, בהכירה באופן גלוי בזכותנו ההיסטורית על ארץ־אבותינו; והיא מביעה תקותה, כי הממשלות הנאורות האלה תעזורנה לעם העברי לחדש את נעורי התרבות העברית הקדומה בארץ־מולדתה וצמיחתה ההיסטורית, ומתחייבים אנו להקדיש את כל כחותינו להגשמת המטרה הזאת.

ג) הועידה הזאת שולחת את ברכתה ותודתה למנהיגים הציוניים, וביחוד לפרופ. חיים ווייצמאן ולנחום סוקולוב, על עבודתם הפוריה להתגשמות האידיאל הציוני; ומביעה אמון גמור בקומיסיה הציונית, השוהה כעת בארץ־ישראל, כי תמלא את משלחתה באמונה בהנחת היסוד להיים עברים שלמים בארצנו.

ד) ההסתדרות העברית, בהכירה, כי השפה העברית היא לשונו הלאומית של העם העברי, בטוחה בטחון גמור ושלם, שהיא תהיה הלשון השלטת בכל מקצועות החיים בארץ־ישראל; ורואה היא ביסוד האוניברסיטה העברית בירושלים ערובה נאמנה לבטחון זה.

ה) ממעמקי לבנו אנו רוחשים אהבה ומביעים ברכה לאחינו המתנדבים לגדוד העברי, שהרימו בגאון את הדגל העברי, דגל המכבים, לעיני כל העולם והולכים לכבוש לעם ישראל את ארצו ולהיות בונים ראשונים למדינה העברית החדשה.

ע נ י נ י ה ה ס ת ד ר ו ת .

א) כל אדם מישראל, המודה בשפה העברית, שהיא הלשון הלאומית של העם העברי, ירים תרומה בסך של חצי־דולאר לשנה.

ב) תשלום חבר ההסתדרות, שאינו נמנה על שום אגודה, הוא דולאר לשנה.

ג) חבר עוזר מכניס מס שנתי של עשרה דולארים לשנה.

ד) לקבוע חודש אחד בשנה לקבוץ תרומות.

ה) על ההסתדרות לשנות את תקנותיה של החברה להוצאת ספרים „קדימה” באופן שהוצאת־ספרים זו תהיה ברשותה ובהשגחתה של ההסתדרות.

ו) ההסתדרות תעמיד שני סדרנים לצרכי תעמולה ויארגן אגודות עבריות.

ז) ההסתדרות מחייבת את חברי הועד הפועל מערי־השדה לקרוא לועידות גליליות מפקידה לפקידה.

ע נ י נ י ה ח נ ו ך .

א) בכל דבר, הנוגע למקצוע החנוך, ההסתדרות העברית מתיעצת עם הסתדרות המורים.

ב) ההסתדרות העברית תומכת תמיכה חמרית ורוחנית בהסתדרות המורים.

ג) על ההסתדרות העברית לגשת בהקדם האפשרי ליסוד בית־מדרש למורים, ועל־ידו בית־ספר למופת.

ד) ההסתדרות מיסדת שעורי־ערב לגדולים ללמוד הלשון העברית וספרותה בניו־יורק ובערי־השדה.

ה) הועידה יועצת לועד הפועל לעיין בהצעה בדבר יסוד מוסד ללמוד השפה העברית על־ידי מכתבים.

ה פ צ ת ה ס פ ר ו ת ו ה ע ת ו נ ו ת ה ע ב ר י ת .

א) למסור את כל ההצעות בדבר פרטי פעולותיה של הוצאת הספרים „קדימה” לועד הפועל של ההסתדרות העברית. ב) ההסתדרות העברית מארגנת את הסטודנטים העברים שבאוניברסיטאות אמריקה לשם עבודה עברית; תומכת באגודותיהם תמיכה חמרית ורוחנית. ג) על ההסתדרות העברית להשתדל, שהשפה העברית תתקבל בתור מקצוע־למוד בבתי־הספר התיכוניים והעליונים.

מ ו ס י ק ה ע ב ר י ת .

א) ההסתדרות העברית מיסדת אגודות לזמרה למטרת ההתפתחות של המוסיקה העברית. ולצורך זה היא באה בדברים עם עסקן מוסיקאי מומחה בדבר יסוד אגודות כאלו. ב) ההסתדרות העברית נגשת תיכף ומיד ליצירת ריפירטואר זמירתי בעד אגודות כאלה. ג) ההסתדרות העברית צריכה לבוא בדברים עם הפדרציה של ציוני אמריקה, וגם עם הקונסיל של ציוני ניו־יורק, בדבר יסוד אגודות לזמרה ביחד עם האורגאניזאציות האלה.

כל ההחלטות נתקבלו ברוב־דעות. פולמוס עז נתעורר בנוגע להחלטה ד' של ה„החלטות הכלליות”. הקיצוניים שבצעירים דרשו נוסח כזה: „כי השפה העברית היא לשונו הלאומית ה י ח י ד ה של העם העברי”. בן־צבי וראובן בריינין דרשו להשמיט את המלה „היחידה”, כדי שלא להרחיק ולהזיק כמה מן העברים, ודרישתם נתקבלה. בנוגע להחלטה א' של „עניני ההסתדרות” דרשו צעירים לבטל את התרומה כל־עיקר, משום שתוכיח, כי מעטים מן העם לנו הם. דרישתם לא נתקבלה. החלט, כי ברשות הועד הפועל למעט את מכסת התרומה מחצי דולאר. גם ההחלטה

בדבר בית־מדרש למורים עוררה ויכוחים רועשים, כי אחרים דרשו ליסד „מוסד להכשרת מורים", כדי שלא נהיה במתחרים עם הישיבות הרבניות.

אב. גולדברג מציע בשם ועד ההעמדה את שמות הקאנדידאטים לועד הפועל.

ד"ר שמריה לוין נבחר פה־אחד ובתשואות לנשיא של כבוד, ראובן בריינין נבחר לנשיא. לחברי הועד הפועל נבחרו החברים האלה: מ. שיינקין, פרופ. נ. סלושץ, ד"ר ב. מוסינזון, ק. וויינמאן, אב. גולדברג, שלמה גולדנברג, צבי שארפשטיין, י. ז פריישברג, מ. ברנשטיין, ב. שלבין, הלל בבלי, מרדכי הלוי, יקותיאל גינצבורג, ח. א. פרידלאנד, דניאל פרסקי.

מערי־השדה נבחרו לועד הפועל החברים האלה: שכנא שטיין, בוסטון; אברהמס, פיטסבורג; אלימלך קיין, קליוולאנד; שוהם, פרובידנס; י. אפשטיין, סטמפורד; שולדינגר, דיטרויט; סילווערמאן, גורוויטש, קונ.

החלט, כי יש רשות לועד הפועל לצרף אליו עוד חברים מניו־יורק, ומחוץ לניו־יורק — עד עשרים.

נתעוררה שאלה בדבר המזכיר: אם יבחר מתוך הועידה גופה או מתוך הועד הפועל על־ידי חבריו. אחרי פולמוס סואן החלט, כי הועד הפועל יבחר מקרבו מזכיר קבוע.

הנשיא החדש ראובן בריינין מביע את תודתו העמוקה לצירים על הכבוד שחלקו לו. הוא נואם את נאום הנעילה ואומר בתוך שאר דבריו:

נמצאים שרידים רבים בערים ובעיירות ובעלי שאיפות שונות, על כן קשתה העבודה ביותר. ואולם עלינו לעבוד לא רק בימי הועידה, אלא גם בכל ימות השנה נשכח את הדעות השונות ונאחד את כל כחותינו לעבוד שכם אחד בעד משאת־נפשנו הלאומית. השעה גדולה. עלינו להרוץ את גורל עמנו: תחיה עברית או תהיה מזויפת. אל־נא נבזבז את כחותינו בשלילה נגד האידישיסטים: נעבוד בחיוב. עלינו ליסד גדוד עברי בשביל העברית — זוהי הדרך האחת להצלחת עבודתנו העברית. יקומו־נא צעירים, אשר יהיו נכונים להקריב את חייהם בעד השפה העברית והתרבות העברית! אלה שאינם יכולים, מפני איזו סבות, להתנדב לגדוד העברי בעד הארץ, יתנדבו לגדוד העברי בעד הלשון! אני מקוה, כי בשנה הבאה נפעל יותר מאשר בשנה הזאת. אני מאמין בכח העברים. תחי השפה העברית! תחי האומה העברית!

מ. שיינקין סוגר את הועידה השנית של ההסתדרות העברית.

אחרי סעודת־חברים נפרדו הצירים בשעה הששית בבוקר.

דניאל פרסקי.

מאת שלום־עליכם

ספורי מוטיל בן החזן באמריקה

ספור ששי

תרגום י. ד. ברקוביץ

בחוצות ניו־יורק.

א.

קשה הכניסה לעיר ניו־יורק עד מאד. ולא הכניסה עצמה קשה כל־כך, אלא הנסיעה על־פני מסילות־הברזל העיליות בעצם רחובות העיר לארכם ולרחבם, היא המבהילה את לבך ונוטלת את כל חושיך. דומה, זה עתה עזבת לאחת המרכבות, העפות עיניך רגע — וכבר אתה עף במרוצה נוראה במרום הרקיע, נישא כעל כנפי נשרים על־פני גשר ארוך וצר, כמין נתלה בשבכות־ברזל ותלוי בין שמים וארץ. מסילה עילית זו נקראת בלשונם „עליווייטר". ואולם אם סבור אתה, שבזה כבר יצאת ידי חובת אמריקה — הרי אינך אלא טועה. עוד לא הספקת לפנות כה וכה ולהעיף עין על סביבותיך, וכבר מצווה אתה לשנות מקום ירידת מדרגות משובך למעמקי ארץ. יורד אתה במין כולם, העשוי רכבת, ונכנס למרתף בנוי מתחת האדמה, ושם אתה יושב שוב ברכבת־ברזל ועף במהירות הברק ובקול שאון ורעש, עד כי תחרשנה אזניך ויפוג לבך והיית כאיש נדהם. מסילה תחתית זו נקראה בלשונם „סובביי". למה קראו לזו „עליווייטר" ולזו — „סובביי"? אמר אחי אליהו, כי מלת „עליווייטר" היא מלשון „עולים ויורדים", ו„סובביי" היא מלשון „סובב הולך הרוח". אמר לו חברנו פיני: „שננא! מה ענין רוח אצל רכבת־הברזל? הרי רכבת זו לא בכח הרוח הולכת, אלא בכח הקיטור!"... אמר לו אחי אליהו: „ידידך — הקיטור כלום לא ברוח יסודו?"... נכנסה גיסתי ברכה לתוך דבריהם ואמרה, כי לפי דעתה אמריקה כולה רק רוח היא ולא מדינה, רוח־עועים! כל הנסיעה המשונה הזאת, היא אומרת, לא נסיעה של בני־אדם היא, אלא של שדים ורוחות. נשבעת היא בכל קודש, כי זוהי נסיעתה האחרונה ברכבות אמריקה. מכאן ולהבא לא תסע עוד, לא מלמעלה ולא מתחת, ואפילו אם יתנו לה מלוא ביתה כסף וזהב! מוטב לה, היא אומרת, לכתת רגליה על־פני אבני חוצות מלרכוב בערבות ולעוף בטירוף־הדעת במרום הרקיע, או להתגלגל גלגול־מחילות במעמקי האדמה! וסיימה דבריה בפתגם שנון: „אל תגביהני ואל תשפילני"... כמו משנה אשר זו לכבוד משנה מעמד. אני, כשאני לעצמי, הייתי מוכן ומזומן לנסוע בין בעילית ובין בתחתית כל ימי חיי. ואף חברי מנדיל היה בוחר לעשות כן.

ב.

דומה, כבר עברנו ארצות ומדינות רחוקות לרוב. דומה, כבר הגיענו אלהים בדרכנו לראות די־צרכנו מרכבות של קיטור ושל חשמל בלבוב ובקראקוי, בווינה ובאנטוורפן ובלונדון הגדולה ואחרים. ואולם לחץ ודחק

כזה, הדיפות וצפיפות נוראה כזו, שמתרחשים פה לעינינו בבטן האדמה, לא ראינו בעינינו בלתי־אם היום הזה! המרכבות מלאות אדם מפה אל פה. הנוסעים כולם דחוקים וכבושים, כדגים המלוחים בחבית, וראש בראש יגיעו. אחד יוצא ושנים נכנסים. לשבת אין לנו מקום. והרי אנו נוסעים בעמידה. עומדים צפופים ומשתחוים זה לעומת זה בתוך טלטלת המרכבות ופוגעים איש בחוטם רעהו. הללו עומדים בנס, בלא אחיזה כל שהיא, והללו תלויים ועומדים מתוך אחיזה בטבעות־רצועות העשויות לדבר. וגם אם ראה אלהים בענין וזמן לך מקום אחד שנתפנה, הרי יש עליו קופצים הרבה, ועליך להיות זריז ומהיר מכולם. ולאחר שכבשת לך את מקומך בחזקת היד, הרי אתה מתבונן על סביבותיך ורואה, כי נדחקת לשבת בין שני בני־אדם משונים. שניהם שחורי־עור. כושי מכאן וכושית מכאן. בריית מגושמית. שפתיהם גסות ובולטות מאד. שיניהם גדולות ולבנות, ואף צפרני אצבעותיהם לבנים. שניהם יושבים ולועסים בפיהם דבר, מעלים גרה כבהמות. אחר־כך נודע לי, כי הדבר, שהם לועסים בפיהם, נקרא „טשואינגום". מין מתיקה היא זו, העשוי גומי. אנשי אמריקה לועסים את הטשואינגום כל ימיהם בלי הרף, לא ייגעו ולא ייעפו. לועסים — אבל אין בולעים אותו אל קרבם. נערים קטנים, נמושות ובעלי־מומים עושים סחורה בו. טשואינגום זה גרם תקלה לחברנו פיני וכמעט הביאו בכל רע. ומעשה שהיה כך היה. הלא תזכרו עוד את אשר ספרתי לכם במקום אחר, כי חברנו פיני לקקן הוא מטבע ברייתו. כלומר, להוט הוא ביותר אחרי מיני מתיקה. והנה ראה את הטשואינגום ונפל עליו ובלע ממנו כדי קופסה מלאה. וסוף דבר היה, כי המאכל הזה עשה שמות בקיבתו ונהפך בקרבו לסם־המות. מיד הבהילו אליו את הרופאים, והללו חשפו את הגומי מתוך קרביו דרך הגרגרת. וכך נצל פיני מן הסכנה. ואולם מקדים אני את המאוחר. הבה נחזור לענייננו — זו כניסתנו הראשונה לעיר ניו־יורק.

ג.

בכל זמן נסיעתנו בעלית ובתחתית לא פסקו בני־חבורתנו, האנשים והנשים, את פיהם מדבור. אמרתי כאן ד ב ו ר — ולא דייקתי בלשוני. כלום יש לך אדם, שיעצור כח ל ד ב ר בזמן נסיעתו ברכבות אלו של אמריקה, בתוך השאון והמהומה, בתוך רעש האופנים והחריקה פסי־הברזל וצלצול זכוכיות החלונות והדלתות, המחרישים את האוזן ומדהימים את הלב? הרעש גדול כל־כך, עד כי לא תשמע גם את קולך בדברך. אין לך איפוא תקנה אלא לצעוק אל חברך בקול רם, כמי שצועקים אל החרש. ובני־חבורתנו אמנם היו עומדים וצועקים זה אל זה כל אותה השעה, עד אשר נחר גרונם. אמי פרשה את כפיה לעומת פסי הכרסתנית והתחננה לפניה:

— אנא, פסיניו, יקירתי, חמדתי, נשמת־אפי, מחמל בת־עיני! הניחי־נא את דבריך לעת אחרת!...

בני־החבורה משתתקים רגע, אלא מיד חוזרים שוב לדבר ולצעוק איש באזני רעהו ואשה באזני רעותה. כי הרי אנשים חיים אנחנו, כולנו שכנים טובים, קרובים וידידים נאמנים מאז ומשנים קדמוניות. איך נוכל להתאפק שעה ארוכה כל־כך ולא נשפוך לבנו אחרי אשר לא ראינו איש את פני רעהו זה ימים רבים?...

ד.

וכך היינו עומדים וצועקים איש באזני רעהו על ענינים טפלים ודברים של מה בכך, עד אשר הגענו לידי העיקר: מי יסור אל מי לשבת בביתו בימים הראשונים? לאחר וכוחים רבים, כלומר: לאחר הפצרות מצד אחד וסירובים מצד שני, נמנינו וגמרנו, כי אני ואמי וחברנו פיני ואשתו טייבל נסור אל שכנתנו פסי הכרסתנית, ואליהו ואשתו ברכה ילכו לשבת בבית חותנו וחותנתו, הלא הם יונה הנחתום ואשתו ריבה־לאה הנחתומית. ומנדיל מה תהא עליו? אמרה פסי, כי את מנדיל תקח אל ביתה. אמרה ריבה־לאה הנחתומה: לא! בביתה של פסי, היא אומרת, יש גם בלעדיו, בלא עין־הרע, הרבה פיות, המבקשים אוכל. כעסה פסי ואמרה: כשם שאין מונים מספר לשינים שבפה, כך אין מונים מספר לילדים בבית אם.

— חכו כמעט רגע, למה תריבו חנם? נקרא לנער ונשאל את פיהו! — כך אומר משה הכורך, הוא בעלה של פסי, ותוך כדי דבור הוא עומד ושואל את מנדיל: אל מי יחפוץ יותר ללכת — אליו או אל הנחתים? ענה מנדיל ואמר, כי חפץ הוא ללכת אל אשר ילך מיטיל חברו.

ברוך מנדיל יברך טעמו. גם אני אחרת לא עלתה על דעתי.

ה.

— עוד רגע, עוד סטייש"ן אחת — ונפרד מעליכם! — כך אומר אלינו יונה הנחתום בלשון אמריקה. אנחנו איננו מבינים פירושה של מלת סטייש"ן. עמד יונה הנחתום ובאר לנו, כי סטייש"ן פירושה — תחנה, מקום שהרכבת עושה חניה בדרכה, והנוסעים יוצאים איש למחוז־חפצו.

— מחותן, מנין לך בקיאות זו בלשון אמריקה, שהיא שגורה כל־כך בפיך? — שואלת אותו אמי, וריבה־לאה הנחתומה משיבה לה במקום בעלה:

מובטחתני בך, מחותנת, כי בעוד שבוע ימים תדברי גם את בלשון זו. כי הנה אם תצאי, למשל, לרחובה של עיר ותשאלי: איה מקום הטבח? לא יאבה איש לשמוע אליך ולהשיבך דבר.

שאלתה אמי:

אלא אם כן, איך אשאל ואיך אדבר?

ענתה פסי הכרסתנית והשמיעה היא את חלקה:

עליך לשאל: איה מקום הבוטש"ר?

— יעלו עשבים בלחייהם! — מתערבת גיסתי ברכה ואומרת בחמה שפוכה. — גם אם יתפקעו לעיני, גם אם תשפך מררתם לארץ, — לא אובה ולא אומר להם אלא טבח, טבח יטבח!

ו.

עוד הם מדברים, והנה עמדה הרכבת. מחותננו יונה הנחתום תופס בידו האחת את אשתו ריבה־לאה

בהתלהבות ובידי השניה את אחי אליהו וניכתי ברכה ויצאתי ללכת אתם אל הדלת. קמה גם אמי ממקומה. נתביישה לראות את בניה ירחפו מעליהם. ואחריה קם גם פיני, אף הוא מתוך כונה לקחת פרידה מאת חברו אליהו ולקבוע דרך־אגב זמן ומקום לפגישתם בימים הבאים. אולם אך העיפו עיניהם — ויונה הנחתום עם בני חבורתו כבר עמדו מאחורי הפרגוד. הקונדוקטור כבר סגר את הדלת אחריהם. הרכבת זזה ממקומה ברעש. חברנו פיני, שעמד רגע אחד תוהה ומבולבל, נרתע פתאום לאחוריו ונדחף לצדדים מתוך רגלים כושלות. עוד רגע — והוא ראה את עצמו מוטל בחיקה של האשה הכושית. עמדה הכושית ודחפה אותו מפניה בשתי ידיה בכל כח, עד כי נתקע בספסל השני ומגבעתו השלכה ונתגלגלה עד הדלת. ואם מעט לו כל זה — הנה גם צחוק צחקו על מישבתו. כל הנוסעים מלאו צחוק פיהם. גם אני וחברי מנדיל צחקנו בכל לב. נערו בנו אמי וטייביל אשת פיני בנזיפה. ואולם כלום כח־אבנים כחנו לראות את כל זאת ולהתאפק מצחוק?!

ז.

והנה כבר הגיע הקץ לנסיעתנו הארוכה ברכבות אמריקה העיליות והתחתיות. כבר עוברות רגלינו בחוצות ניו־יורק. לולא ידעתי אל־נכון, כי באמריקה אנחנו, היה מראה־עיני מטעני לחשוב, כי שבנו לברודי או ללבוב אשר בגליציה. אותם היהודים, אותן הנשים, אותם הקולות והצוחות, אותם הרפש וטיט־החוצות, אשר ראינו שם. אלא שהרעש והשאון גדולים פה יותר. קול המונה של העיר מנסר ושוקק יותר בחוצות. והבתים גבוהים יותר. גבוהים ועצומים. ישנם ישנם כאין וכאפס הן פה. מוצא אתה כאן בתים גבוהים, שמספר דיוטותיהם שנים־עשר, ועשרים, ושלשים, וארבעים, וגם למעלה מזה. ואולם על גובה הבתים אספר אחר־כך. לפי שעה עומדים אנחנו ברחובה של עיר ותרמילינו בידינו. עוד רבה לפנינו הדרך ללכת. ואנו נושאים רגלינו והולכים. לפנינו, כמפקד בראש המחנה, הולך משה הכורך ברגליו הקצרות. אחריו הולכת פסי אשתו הכרסתנית. זו שמנה ועבתה כל־כך, עד כי רגליה לא תעצורנה כח לשאת את כל כובד גופה. אחרי פסי הולכים פיני וטייביל. פיני, כדרכו תמיד, מרקד בדרך־הלוכו ורגליו הארוכות נתקלות זו בזו. מראהו נחמד ונעים, תאוה לעינים. אחד ממכנסיו מופשל למעלה, אחד מפיזמאותיו משתרשר למטה. מגבעתו מורמה למעלה. עניבת צווארונו שמוטה לקרן צפונית־מערבית. יכר עצמיותו האמריקנית בולטת יפה. אני וחברי מנדיל הולכים מאחרי כל החבורה. מתעכבים אנחנו כמעט אצל כל חלון מחלונות החנויות. מתענגים אנחנו על מראה השלטים הרבים, שכתובים באותיות עבריות, ועל תשמישי־הקדושה היהודים, הנמכרים פה על כל פסיעה ופסיעה: סדורי־תפלה, טליות, כפות־תמרים, מזוזות, מצות של פסח. מצות של פסח בראשית ימי החורף! משמע, שהעיר עיר יהודית היא! ואולם לעמוד ולהזין עינינו בכל אלה לא יתנו אותנו. אמי קוראת לנו מדי פעם בפעם: „איכם? לכאן בואו!"

ח.

מי שלא ראה את חוצות ניו־יורק בשאונם והמונם — לא ראה מחזה יפה מימיו. את כל אשר תשאלנה עיניכם תראו פה. יהודים עוסקים במקח וממכר. נשים יושבות בקרנות ומספרות זו עם זו. תינוקות מנמנמים במרכבותיהם הקטנות. המרכבות הללו כולן מראה אחד להן. כאן מיניקים את הילדים חלב מבקבוקים קטנים. הנערים והנערות משחקים בראש כל חוצות. והמשחקים רבים ושונים: משחק הכפתורים, האופנים, הכדורים, העגלות, סנדלי־המרוץ. סנדלי־המרוץ מהו? מין סנדל של ברזל על ארבעה גלגלים שקושרים אותו ברצועה אל הרגל ומחליקים בו במהירות על־פני מרצפת הרחוב. הרעש והשאון שהילדים מרימים ברחוב, מחרישים את אזני העוברים והשבים. הרחוב כולו ברשות הקטנים הוא. איש לא יהין לכהות בהם ולגרשם מפה. אמריקה ארץ טובה היא לילדים. ועל זאת אני אוהב אותה. אדרבה, ינסה־נא אחד הגדולים לשלוח את ידו ולפגוע בילד באצבע קטנה, אם לא על־פניו יברכוהו! אחי אליהו נכשל בנסיון כזה — ונכוה ברותחים. ומעשה שהיה כך היה:

פעם אחת יצאתי אני וחברי מנדיל לרחובה של עיר ועמדנו שנינו לשחק את משחק הפספס. זה מין משחק של כפתורי־עץ עגולים, הנזרקים בידי שני הצדדים. כשהיינו עומדים בעצם המשחק, בא אחי אליהו. בקש להטיל מרותו עלי, כמשפטו תמיד, עמד ותפס את אזני בידו האחת והרים את ידו השניה להכותני לחי, כבפעם בפעם. מיד נתגלה כנגדו, כעולה מן הארץ, אחד הבריונים, בחור כהלכה, בעל קומה ובעל כפים, זנק אליו בהתמרמרות והציל אותי מידו. אחר־כך עמד והפשיל את שרווליו מעליו וקרא אל אחי אליהו מין קריאה משונה בלשון אנגלית. כיון שראה, שאין אחי אליהו נזקק ללשון אמריקה, מיד קמץ כנגדו אגרוף־רשע והגישו עד חוטמו. בין כה וכה נתקבצה חבורת אנשים מסביב, ואחי אליהו עמד להתנצל לפניהם ולשבר להם את האוזן בלשון יהודית, כי אחי הוא, עצמי ובשרי, ולפיכך חובתו היא להרגילני הלכות דרך־ארץ. אמרו לו הנצבים, כי לא יעשה כן באמריקה. במדינה זו אין משגיחים בהלכות דרך־ארץ. בין שאחיו הוא ובין שאינו אח — אסור לו להכות את הקטן ממנו...

אמור מעתה: יכי אינה ראויה ארץ כזאת לאהבה ולכבוד?

ט.

בין כה וכה הסחתי את דעתי מענין אחר ושכחתי, כי כבר באנו אל המנוחה, כלומר: אל בית שכנתנו פסי הכרסתנית ובעלה משה הכורך. כשנכנסנו לבית, לא מצאנו איש מבני־החבורה הקטנים. מתבונן אני על כל סביבותי. מבקש אני בעיני את חברי מאז, את „וישתי", ואינני מוצא אותו בבית. אין ושתי, אין איש. לאן הלכו כולם? הנני מאבד לבב.

ספרי חנוך ולמוד

(הוצאה אמריקנית)

אוצר לשון המקרא (עברית וארמית) מאת אלכסנדר הארקאווי. באוצר הזה יבאו: א) כל המלות העבריות והארמיות הנמצאות בכתבי הקודש מתורגמות ומבוארות בשפת אנגלית. ב) שרשי המלות ומקוריהן, ואצל כל שם ופעל תמונותיהם השונות לפי נטיותיהם. ג) באורים לפסוקים קשי ההבנה בתנ"ך, ע"י גדולי המפרשים הקדמונים והחוקרים האחרונים. גם נספח אליו קובץ מלין מלשון התלמוד והמדרשים, ומלשון עברית החדשה.
האוצר הזה מכיל כתשע מאות דפים ונדפס על נייר טוב ויפה, מכורך בד הדר — — — — 3.50

אלף־בית, באותיות גדולות מאד, נדפס על בד, מדת 44 — 28, בעד חדרים או בתי־הספר, להדביק אל הקיר — — — — — — — .75

בית־הספר ללמד ספרי התורה והנביאים, מאת מ. ב. שניידער, עם תרגום המלים בלשונות יהודית ואנגלית — — — — — — .50

בית־הספר הנ"ל, חלק שני — — .75

גמרא למתחילים, בו נקבצו ובאו כל דרכי הגמרא, מן הקל אל הכבד. מכיל 81 פרקים, בכל פרק מובא כמה ענינים מש"ס המכילים בתוכם מושגים שונים, המפוזרים על פני רחב ים התלמוד, וטובים להתפתחות שכל הנער בהויות דאביי ורבא ולהתרגלותו בכל ענפי הלכותיהן ומשפטיהן, הנער המתחיל אשר יתקן עצמו בפרוזדור לדעת על בוריין כל דרכי הגמרא ויסתגל ברובי מושגיה השונים, יכנס בעצמו לטרקלין הגמרא, וימצא נתיבותיה בלי עזרת מורה, מאת יעקב גאלד מאן — — — — — — — .60

דברי הימים לעם ישראל מיום היותו עד יסוד הישוב החדש בארץ ישראל, מאת זאב יעבץ — — — — .25

ההתחלה, מעטהאָדע למתחילים, מאת הלל מאלאכובסקי — — — — .25

המכין, פרוזדור לכל ספרי הלמוד, מאת י. ח. טביוב, עם תרגום המלים בלשונות יהודית ואנגלית — — .25

המתחיל, ללמד לנערים קריאת וכתיבת שפת עבר, מאת א. לוריא וב. טמקין — — — — — — .25

הנסיון הראשון, מורה לשון עבר בסגנון קל ויפה, עם תרגום המלים בלשונות יהודית ואנגלית, מאת ה. מאלאכובסקי — — — — — .25

הסטוריה לילדי ישראל (מנוקדת) מראשית ימי הבית השני עד הזמן הזה. בספר „הסטוריה לילדי ישראל" יבואו כל המקרים והמאורעות החשובים והנכבדים מאד בדברי ימי ישראל, יחד עם תולדות גדולי עמנו, חכמיו וסופריו, בשפה קלה וצחה המלבבת ומושכת את לב הילדים. הספר הזה עולה על כל הספרים הקודמים ממין זה בסדרו היפה וסגנונו הנעים, והעיקר ברוחו הדור והמקיף את ההסטוריה הישראלית. כל אב ומורה, החפץ לטעת בלב בניו ותלמידיו אהבה ומסירות לעם ישראל וכל קדשיו; כל אב ומורה החפץ להנעים את בניו ותלמידיו בספורים שיש בהם תועלת גדולה ורבה, ילמדם את ה„הסטוריה לילדי ישראל", מאת ב. הוילפרין .40

הפדגוג העברי, חוקי לשון עברית ומשפטיה באופן קל, בתרגום יהודית ואנגלית, מאת דוב אריה פרידמאן .25

לוח הפועלים והשמות לכל נטיותיהם, עם ציוני הדקדוק באנגלית, מאת יעקב פיליפס וא. הַיימאן — — .25

למדו היטב, מעטהאָדע לראשית החנוך, באותיות גדולות מאד, מאת מ. פיק — — — — — — .10

למודי הקריאה, לחנך הילדים לקריאת האותיות ושפת עברית, עם תרגום אנגלית, מאת ר. לאסקער — — .15

מורה עברית השלם, והוא מעטהאָדע חדשה ללמד שפת עבר מן האלפא־ביתא והקריאה עד ידיעת השפת בשלמות, מעובד ומתורגם אנגלית ויהודית מאת יעקב פיליפס וא. היימאן — — — — — — 1.00

מורה עברית השלם הנ"ל, מתורגם אנגלית לבד — — — — — — 1.00

מורה עברית הנ"ל, מדרגה ראשונה .40

מקרא קודש, ראשית החנוך לילדי בני ישראל, מאת דוב אריה פרידמאַן .15

נייע אידישע שול. די ניער אידישער לעהרבוך איז אַזוי איינפאַך דאָס ניט נאָר לעהרער, נאָר אויך יעדער פאָ־טער און מוטער, וואָס קען אידיש, קאַן זיך מיט איהם בענוצען אויס־צולערנען זייערע קינדער אין אַ קורצע צייט צו קענען לעזען, שרייבען און אויסלעגען אידיש. אויך דערוואַקסענע, וועלכע שרייבען איי־דיש מיט פעהלערען, וועלען זעהר פיעל פראָפיטירען דורכגעהענדיג דיזען לעהרבוך, ווייל זיי וועלען דאָרט געפינען פיעלע זעהר וויכטיגע גראַמאַטישע און אָרטאָגראַפישע כללים, לויט זיי זיינען אָנגענומען געוואָרען די לעצטע צייט, פון י. לעווין, — — — — — — .40

ספורי החומש, מעובדים לבני הנעורים בלשון המקרא, מאת הלל מאלאכובסקי — — — — — .25

ספורי החומש הנ"ל, עם אנגלית — .45

ספורי המקרא, חלק ראשון (ספר בראשית), ערוכים בלשון הכתוב לילדים מתחילים, עם ציורים ושאלות לשנון, מאת ב. הוילפרין .20

עברית לילדים, ראשית למודים בתורת הלשון העברית, עם תרגום המלים ותרגילים בלשון אנגלית, מאת א. היימאן (תרל"פ) — — — — .40

ראשון לחנוך, אלף־בית, קראה נכונה, יסודות הלשון באופן חדש, מאת הלל מאלאכובסקי — — — — .20

ראשית דעת שפת עבר, למתחילים, עם ציורים ותפלות, עם הערות בשפת אנגלית, מאת מ. קרינסקי .15

ראשית דעת שפת עבר הנ"ל, חלק שני — — — — — — — — .25

שלחן ערוך לבני הנעורים, עם נקודות, מאת ד. א. פרידמאן — .25

שפה חיה, ללמד את ילדי ישראל לקרא ולכתוב בשפת עבר על־פי שיטת הברת האותיות בעזרת ציורים, מאת פסח ליב פישמאן ומנחם מענדיל ליבערמאן — — — — — — .25

שפה חיה, הנ"ל, חלק שני — .42

שפת ילדים מאת ח. פ. ברגמן וש. ת. ברכוז, ספר למוד לקריאה ולכתיבה, עם ספורים קטנים וקלים, עם ציורים רבים הממלאים ומשלימים את תכן הספורים, ומועילים הרבה למשוך את לבו ועיניו של התלמיד לגוף הלמוד ולחרות את הדברים בזכרונו, נדפס על נייר טוב ויפה, חלק ראשון — — — — — — .30

שפת ילדים הנ"ל, חלק שני — .50

תולדות ישרון עם העתקה אנגלית לבני הנעורים, מאת ד. א. פריד־מאן — — — — — — — .25

הנחה לחותמי „התורן".

במערכת „התורן" נמצאים למכירה במספר מצומצם:

„התורן" (החדשי) שנה א', מכורך
המחיר $1,50 — לחותמי „התורן" $1,20

„התורן" (השבועי) שנה ג', מכורך
המחיר $3,50 — לחותמי „התורן" $2,50

„התורן" (השבועי) שנה ד', מכורך
המחיר $4,00 — לחותמי „התורן" $3,00

כל המחירים עם המשלוח

טבלאות לכרך „התורן"

שנה רביעית

במערכת „התורן" נמצאות למכירה טבלאות לכרך „התורן" שנה רביעית (מארץ 1917 — פברואר 1918).

המחיר עם המשלוח 40 סנטים

בתלמוד-תורה דאומאהא

דרוש מורה

פדגוג אמן, היודע את ההוראה, היודע את השפה העברית על בוריה. עליו לדבר צחות בשפה האנגלית.

הראוי למשרה זו יפנה אל:

D. HIRSCH

1204 No. 24th St., Omaha, Neb.

ספר היותר יפה, היותר מועיל, במחיר היותר נמוך!!

נחוץ לכל בית-ספר, מורה ותלמיד!

בהוצאת „ירדן", בוסטון

יצא לאור ונמצא למכירה ספר

חבר קטן

ספר א״ב לקריאה, לכתיבה, ולראשית למודי השפה

מאת

שכנא שטיין — וי. ח. פולאק

הספר הזה נתחבר על־פי שיטה הדשה ומקורית, המתאימה לכל דרישות הפרגוגיקה החדשה.

הספר הזה ילמד לילדים את הקריאה בלי כל קשי ובזמן היותר קצר.

הספר הזה ילמד לילדים כתיבה יפה באמצעות שורות לדוגמא המכוונות לחמר־הקריאה שבספר.

הספר הזה ילמד לילדים ראשית ידיעת השפה העברית באמצעות משפטים קלים ושיחות לרוח הילד האמריקאי, בלוית המון ציורים אמנותיים, שנעשו לכתחילה לשם הספר הזה על־ידי צ י ר א מ ן.

הספר הזה נועד הן בשביל קריאה מיכאנית והן בשביל קריאה מבוארת, נדפס באותיות גדולות מאירות עינים, על ניר משבח, ובהדור מצוין בתכלית.

מחירו: במעטפה — 12 סנט, בכריכה — 15 סנט.

למוכ"ם ולבת"ם הנחה.

הכתבת:

YARDEN PUBLISHING COMPANY, 24 Harlem St., Dor., Boston, Mass.

אללה־כרים!

חזיון בן־שלש מערכות מחיי ארץ־ישראל מאת ל. א. אורלוף

יוצג על־ידי

הבימה העברית

ביום א' בערב, 2 ביוני, (June 2)

באוירווינג פליים תיאטר

המשתתפים:

תחת הנהלת ובהשתתפות המשחק המפורסם מארק שווייד.

הגבירות: ליזה ווראן (המשחקת הארצי־ישראלית הידועה), נעמי הרצנשטיין;

האדונים: הענרי לין (מהבימה האנגלית), י. בן־זאב, עזרא הררי (משחק התיאטרון העממי ביפו), יצחק ד. בלומנטאל, ז. פרלברג, ד. שכנא, ב. דלמן, א. יעקבי, ל. שחב, מ. סלצר ועוד.

דיקוראציות נהדרות: עיר מזרחית, מושבה עברית, יפו בליל־ירח; מחולות דרווישים ומנגינות יה־לילו בלוית מקהלה ותזמרת מזרחית.

תכנית הזמרה על־ידי י. בוימל.

כרטיסים להשיג: במערכת „התורן", מערכת ה„טאגעבלאטט" ובכל האגודות והקלובים העבריים והציוניים.

בנוגע לכל עניני ה„בימה" לפנות אל יצחק ד. בלומנטאל והענרי לין על־פי הכתובת הזאת:

I. Blumenthal-Lynn, 15 E. 113th St., New York City
Telephone Harlem 7319